

GHENDTSCHÉ·TYDINGHEN

Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en
Historische Kring Gent v.z.w.

47e jaargang - nr. 3

mei - juni 2018

Afgiftkantoor: 9000 Gent X
Erkenning: P 2A 6154
Afzender: Goudstraat 12 - 9000 Gent
Verschijnt niet in juli en augustus

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.**

47e jaargang nr. 3

mei - juni 2018

Inhoud

- Bargiebrug in beeld
GT redactie 162
- Rijksnormaalschool, Hogent –
Departement Lerarenopleiding K.L. Ledeganckstraat
Daniël van Ryssel 168
- Straatnamen in de Sint-Pietersstationsbuurt, zuidzijde
Luc Devriese 172
- Zuu ‘t een en ‘t ander van nen euwen azent van Gent
Rudy Duprez 189
- Enkele Gentse folklore sprokkels
Alexander-Karel Evrard 197
- ‘Juffrouw – zang – de – les’ musiceert en vertelt
Marie - Jeanne De Smet 201
- Kluizenaars en vooral ‘Clusenessen’ in Gent. Uit de schatkamers
van Alfons Van Werveke
Luc Devriese 203
- Laatste bezoek aan mijn vriend Marcel Hoste
Francine Somers 213
- Pareltyjes uit het Begijnhof
Verzameld door Hans Dousselaere 218
- Lezers aan Het Woord 224

BARGIEBRUG IN BEELD

GT redactie

Eddie Van Haverbeke-De Keyser, actief bij de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde - Oostende, bezorgde GT een reproductie van een oude foto van de nu zeer brede, maar geknipte (!) Bargiebrug, beter gekend bij de Gente-naars als de Phoenixbrug. Toen deze ongedateerde foto (afb. 1, vóór 1935) genomen werd, was dat nog een nauw brugje met één tramspoor en verder enkel voetgangers en fietsers. Knippen was niet van doen.

Afb. 1. De Bargiebrug vóór 1935 (foto collectie Van Haverbeke-De Keyser).

De foto biedt ons de gelegenheid even in de geïllustreerde geschiedenis van deze brug te duiken. In de verzameling Vliegende bladen Gent van het documentatiecentrum DSMG, Sint-Amandsberg (afd. Waterlopen – Bruggen) vonden we een foto uit Ons Volk van 26 mei 1935 van de inhuldiging van de toen nieuwe brede brug. Die zegt veel over de toenmalige machtsverhoudingen: de

brug werd twee keer ingehuldigd! Boven zien we de plechtigheid door de burgerlijke overheden; onderaan door de geestelijkheid. Blijkbaar was de nieuwe brug al eerder in gebruik. Dat zien we op afb. 3 met een carnavalstoet uit het weekblad De Stad van 15 maart 1935. De foto licht ons ook in over het waarom van de verbreding: dat was ten behoeve van het tramverkeer (afb. 4). Het tramspoor werd verdubbeld. Hetzelfde weekbladnummer brengt ook een foto van de gedenkplaat aan de brugreling met een fraaie barge (afb. 5). Enkele eeuwen lang was hier immers de Gentse ‘terminus’ van dat luxueuze vervoermiddel gevestigd. Hier kon men opstappen voor een tochtje naar het noordwesten tot in Brugge. Of omgekeerd: men kon er afstappen na een aangename tocht met luxe catering (als je geld genoeg had).

Afb. 2. Inhoudiging en inzegening door wereldlijke en kerkelijke overheden van de nieuwe, aanzienlijk verbrede brug in mei 1935. Op de bovenste foto: de liberale burgemeester Vander Stegen met buishoed, lint en schaar. Op de onderste met wijwater en kwispel: bisschop Coppieters en de geestelijkheid in kerkelijke gewaden. Toch was de scheiding tussen kerk en staat ‘op zijn Belgisch’: niet volledig. Sommige lezers zullen rechts van de burgemeester wellicht de katholieke politicus De Schryver herkennen. Die had toen als minister, eerst van Landbouw, daarna van Binnenlandse Zaken, heel wat in de pap te brokken. Enkele nevenfiguren prijken op beide foto’s (collectie Vliegende Bladen-Gent in DSMG).

Afb. 3. Een carnavalstoet trekt over de nog niet ingehuldigde nieuwe brug
(foto uit het weekblad De Stad van 15 maart 1935 (collectie DSMG)).
Vergelijk met afb. 1 en bemerk het dubbele tramspoor.

Afb. 4. Een van die typisch trammertjes op de brug zoals ze tot in de jaren 1970 of 1980 (?) in gebruik waren (fotocollectie DSMG).

Afb. 5. Uit hetzelfde nummer van De Stad als afb. 3: foto genomen in 1935 van de gedenkplaat met de bargie, anno 2018 nog steeds stevig bevestigd aan de brugreling.

Afb. 6. De gedynamiteerde brug wordt opgeruimd en vervangen door een noodbrug (fotocollectie DSMG). Bemerkt de pontons met hoge installaties om palen te heien.

Burgerlijke wensen en geestelijke zegeningen konden niet verhinderen dat de nog spiksplinternieuwe brug in 1940 gelijktijdig met de Contributiebrug opgeblazen werd door het Belgisch Leger. Er kwam een houten noodbrug die in 1950 vervangen werd door de huidige brug, de zevende in de reeks! Dit en nog veel meer over de verschillende Bargiebruggen staat te lezen in het artikel van M. Labyn over deze brug in zijn reeks 'Uit de geschiedenis van de Gentse bruggen' in GT, jg. 18 (1989), p. 332-338. Je vindt het gemakkelijk en je kan het zonder moeite van a tot z lezen op het internet via de site ojs.ugent.be.

Wonder boven wonder overleefde de mooie gedenkplaat (afb. 4) niet enkel de vernietiging in 1940, maar ook de vernielzieke jaren die er op volgden. Althans voor zover we weten: de huidige plaat lijkt sprekend op de originele. Anno 2018, na de fameuze knippen bij de invoering van het circulatieplan op 1 april 2017, ligt de brede brug er bijna verlaten bij (afb. 5).

Afb. 7. De Bargiebrug net voor het in werking treden van het circulatieplan (GT foto genomen vanuit de Zuidkaai bij de Phoenixstraat, eind maart 2017). De knipstrepen zijn goed zichtbaar, enkele versperringen werden al aangebracht, maar auto's rijden nog samen met (bak)fietsers de brug op.

Met bijzondere dank aan Eddie Van Haverbeke, Raymond Van Wassenhove
en André Maes

Minder bekende locaties in Gent

RIJKS NORMAALSCHOOL, HOGENT – DEPARTEMENT LERARENOPLEIDING K.L. Ledeganckstraat

Daniël van Ryssel

Veel jongelui die hier komen studeren, hebben als eerste indruk dat ze in een voormalig klooster zijn terechtgekomen. Dat is niet het geval. Het gebouw is ontworpen en gebouwd als Rijksnormaalschool. Na de onafhankelijkheid in 1830 werd de vrijheid van onderwijs vastgelegd. Daarvan maakte de kerkelijke overheid gebruik om o.a. overal normaalscholen op te richten. Zo ook in Gent, waar de opleiding verbonden was aan het bisschoppelijk Klein Seminarie. De stad van haar kant vertrouwde de vorming van ondermeesters voor de stadsscholen toe aan Pieter Jonglas. Pas in 1861 kwam in Gent een wettelijk erkende rijksinstelling voor de vorming van onderwijzers tot stand in de Onderstraat. Van 1865 tot 1879 werden er 229 diploma's uitgereikt. De wet van 1879 bepaalde dat te Gent een Rijksnormaalschool zou worden opgericht. In oktober 1882 konden de leerlingen en het personeel hun intrek nemen in de nieuwe gebouwen aan de pas getrokken K. L. Ledeganckstraat (1875). Er werd gestart met 125 leerlingen. Aan de normaalschool werd een oefenschool gehecht.

Het gebouw is ontworpen voor een spievormig terrein tussen de K.L. Ledeganckstraat en de Hofbouwlaan door Willame en Goovaerts, architecten van de dienst Burgerlijke Gebouwen werkzaam in Brabant. Het is een neogotisch gebouw met vier vleugels rond een binnentuin en een door een muur met ijzeren hekkens omsloten zijtuin met directeurswoning, die tot 1937 dienst deed als rijkstuinbouwschool, thans in Melle gevestigd. Voorgevel van eenentwintig traveeën in donkerrode baksteen. Overhoeks twee ronde torentjes. Een restauratie van de vleugel van de oefenschool met volledige herbouw van de hele binnenkant en heraanleg van de speelplaats gebeurde in 2004.

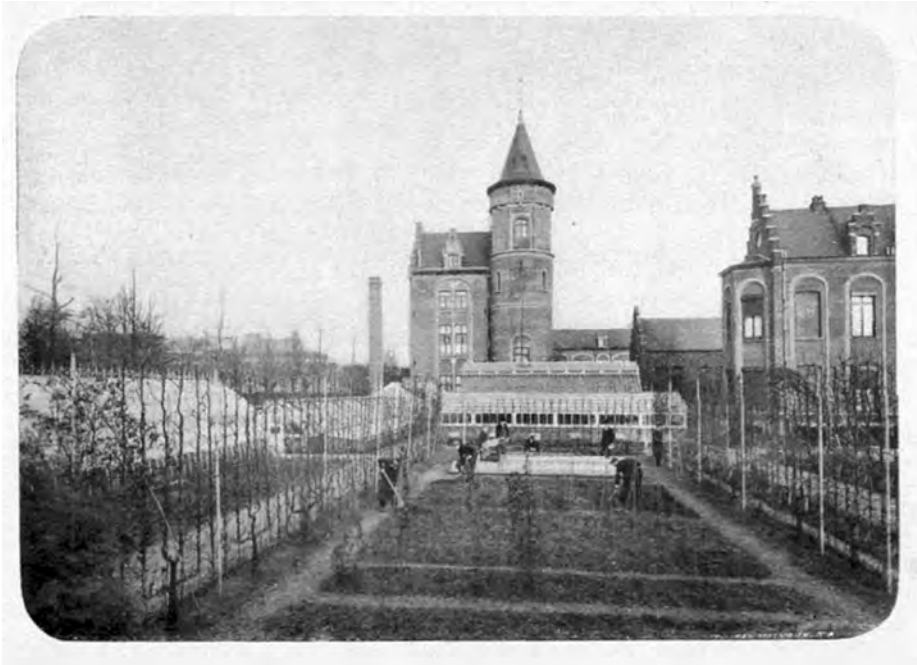
De school was aanvankelijk bedoeld als normaalschool voor meisjes, maar de nabijheid van de Leopoldskazerne en de universiteit deed de regering op het

laatste moment beslissen de jongens te Gent en de meisjes in Brugge onder te brengen. Tegelijk met de lagere normaalschool (voor onderwijzers) werd er ook een literaire en een wetenschappelijke afdeling opgericht voor het middelbaar onderwijs (regenten). De opleiding duurde twee jaar. Internaat verplicht. De prijs per leerling bedroeg 400 frank per jaar. In 1934 was dat 2000 frank. Bij de start werd aan elke leerling een beurs toegekend van 200 frank op Staatskosten en een beurs van 50 frank door de Provincie betaald.

Afb. 1. Niet gedateerde foto (verzameling PKRH). Links is er van de huidige imposante universitaire gebouwen ('de Ledeganck') nog geen spoor te bekennen. Bemerkt hoe sterk de stereotyp gepleisterde negentiende-eeuwse gevels van de huizen contrasteren met het schoolgebouw, neogotisch en dus niet gepleisterd, gekaleid of geschilderd.

Tijdens W.O. I veranderden de schoolgebouwen in een lazaret. De lessen moesten doorgaan in het Botanisch Instituut van de universiteit, de Academie voor Schone Kunsten en de Rijksmiddelbareschool. Na de oorlog keerden jonge mannen, die als soldaten in de loopgrachten aan de IJzer hadden gestaan, als studenten terug om hun diploma te halen. Tijdens W.O. II werden opnieuw twee derde van de gebouwen door de Duitse overheid in beslag genomen. Er werd beslist op maandag- en zaterdagmorgen geen les meer te geven. Soms werd er maar om de week les gegeven.

Afb. 2. Leerlingen van de 'Hofbouwschool' aan het werk in de plantenperken. Ook serres konden niet ontbreken. De huidige Hofbouwlaan ontleent haar naam daar aan. In 1937 verhuisde deze opleiding naar Melle waar een Rijkstuinbouwschool ingericht werd (foto 1915, Kriegsalbum Gent).

Theo Vindevogel, leraar en germanist, vond de afschaffing van het voorbereidend jaar voor de middelbare normaalschool na W.O. II rampzalig. Het betekende het begin van de wetenschappelijke ontwaarding van de regentenopleiding. In 1965-'66 lieten de eerste meisjes zich inschrijven in de lagere normaalschool. Ze vormden al heel snel een overgrote meerderheid. Vanaf 1986 werden de opleidingen onderwijzers en regenten verlengd van twee tot drie jaar. Na de fusie met een gelijkaardige school in Sint-Niklaas in 1988 werd er een bijkomende opleiding kleuterleidsters aan toegevoegd.

In 1995, na de oprichting van de Hogeschool Gent en de Associatie Universiteit Gent, smolten de Gentse stedelijke normaalschool (Wispelbergstraat) en de Rijksnormaalschool samen. De school functioneert anno 2018 als Campus Ledeganck, een van de drie campussen van de Hogeschool Gent (HoGent). Vanaf het schooljaar 2006-2007 werd het bachelor diploma ingevoerd ter vervanging van de regententitel. Ook de basisschool De Kleine Icarus, behoren-

de tot de scholengroep Panta Rhei, vindt een onderkomen in de gebouwen. Aan de Rijksnormaalschool doceerden tal van latere professoren aan de RUG (nu Ugent). De school heeft in haar bestaan meerdere bekende literatoren en plastische kunstenaars als lector gehad of als onderwijzer/regent afgeleverd.

Nvdr. Deze onuitgegeven tekst die van een aantal jaren geleden dateert, werd licht aangepast naar de huidige toestand. Datzelfde zal gebeuren met gelijkaardige in volgende nummers te verschijnen bijdragen. Uit de talrijke onuitgegeven teksten die Daniël van Ryssel ter beschikking stelde, wordt een selectie gemaakt met als criteria: (1) relatief onbekend en (2) met een persoonlijk getuigenis.

Literatuur

Steels, M. (1978). *Geschiedenis van het stedelijk onderwijs te Gent 1828-1914*, p. 230-233.

Dumarey, R., Heyse, M. (1980). *100 jaar Rijksnormaalschool 1880-1980*, p. 27-57.

Bogaert, C., Lanclus, K., Verbeeck, M. (1982). *Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur. Deel 4 nc. Stad Gent*, p. 103-105.

STRAATNAMEN IN DE SINT-PIETERSSTATIONSBUURT, ZUIDZIJDE

Luc Devriese

Inleiding

In GT 2017 nr. 6 vroeg Marc Segers zich af of bepaalde straatnamen ten zuiden van het Sint-Pietersstation een historische achtergrond hebben. Het antwoord op deze vraag is te lang om opgenomen te worden in de Lezersrubriek. Daarom dit artikel. Om een en ander te begrijpen, moeten we ons realiseren dat het hele hier beschreven gebied tot na de aanleg van het Sint-Pietersstation (1912) erg landelijk was (afb. 1). Hier en daar stonden er enkele huisjes en hoevetjes. Na een summiere algemene beschrijving van de ontstaansgeschiedenis van de straten in de stationsbuurt, bekijken we eerst de (weinige) oude namen min of meer grondig om dan in snel tempo over de nieuwe benamingen heen te vliegen. Dat kan omdat we die bijna allemaal kunnen groeperen

Afb. 1. Te lande: omgeving Voskenslaan
(foto 1904, Stadsarchief Gent, collectie SCML).

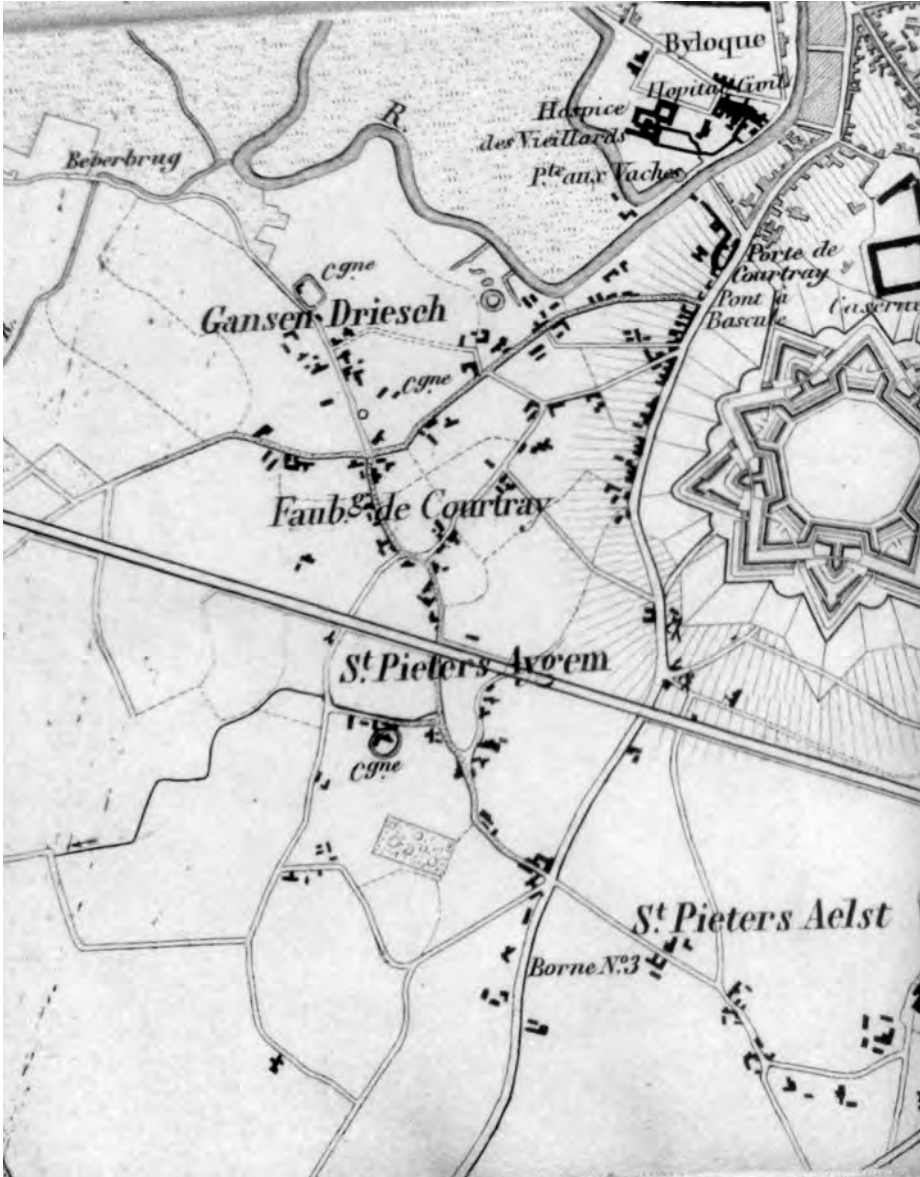
in drie reeksen: een indrukwekkende serie heldhaftige vaderlandse namen (het ‘Miljoenenkwartier’ was gepland als ‘Militair Kwartier’ - denk aan de Krijgslaan!), een hele meute vorstelijke namen en een zwerm namen van gevogelte. We beperken ons in hoofdzaak tot de zuidzijde van het station (kant Miljoenenkwartier), maar voor wat de belangrijkste historische namen betreft, Aaigem en de Ganzendries, gebiedt de historische realiteit ons ook de noordzijde in dit verhaal te betrekken.

ALGEMENE SITUERING

We bekijken eerst even het ontstaan van de actuele wegeninfrastructuur van de buurt. De hele stationsbuurt maakte tot 1795 deel uit van het vroegere Sint-Pietersdorp extra-muros (buiten de stadsvesten), waarnaar de benaming Sint-Pieters-Buiten verwijst, eigenlijk veel te breed om praktisch te zijn. Veel ouder zijn de benamingen Aaigem en Aalst, nu beter bekend als Sint-Pieters-Aalst en Sint-Pieters-Aaigem. Dat waren in feite embryonale nederzettingen van Frankische of nog oudere oorsprong, al in de tijd van de Merovingen geschonken aan de abdij. ‘Aalst’ (vroegste bewaard gebleven vermelding ‘Alost’ in 995) is een naam met onbekende betekenis in een even onbekende prehistorische taal. Oorspronkelijk werd die benaming vooral gebruikt om de buurt rond de huidige Ottergemsesteenweg aan te duiden. Aaigem is een van de vele Germaanse -hem toponiemen in onze streken (vroegste vermelding in de jaren 800-900 als Hatingem en Hadingehem). De naam betekent woonplaats van de lieden van Hatho, persoonsnaam afgeleid van het Germaanse hathu: strijd.

Sinds drie eeuwen, vanaf 1716-1720, doorkruist de Kortrijksesteenweg de Sint-Pieters-Aalst wijk. Het Oostenrijkse Bewind was meteen bij de aanvang in de jaren 1700 begonnen met de aanleg van volkomen nieuwe steenwegen, minstens gedeeltelijk kaarsrecht en omzoomd door bomenrijen. Dat gebeurde toen voor het eerst sinds de Romeinse tijd! Die steenwegen waren inderdaad de opvolgers van de beroemde Romeinse heirwegen. Ze verbonden de belangrijkste centra en hadden niet enkel een economische functie: ze waren vooral militair strategisch belangrijk, net als hun Romeinse voorgangers en hun Italiaanse en Duitse opvolgers, onze autostrades.

Een tweede niet minder ingrijpende verandering kwam er in 1838-1839, toen twee grote spoorlijnen doorheen het gebied aangelegd werden. Het tracé van de eerste, dat van de nu al meer dan een eeuw verdwenen oude spoorverbinding tussen Gent en Kortrijk, is gemakkelijk herkenbaar in de kaarsrechte De Pintelaan. Naar het stadscentrum toe liep deze lijn door tot in het verdwenen

Afb. 2. De Ganzendriesch, een woonbuurt met losse bebouwing aan de noordzijde van de spoorlijn in 1850 (detail uit de kaart Vandermaelen, DSMG, Begijnhof, Sint-Amandsberg).

kopstation aan het door alle Gentenaars gekende ‘Zuid’. Ongeveer ter hoogte van de Stropbrug splitste ze af van de net een jaar oudere en nu nog bestaande spoorlijn naar Brugge-Oostende. De huidige situatie met één enkel spoor-

tracé ontstond pas later: toen men die splitsing staduitwaards opschoof tot een flink eind voorbij het kort voor W.O. I gebouwde Sint-Pietersstation.

HISTORISCHE NAMEN

Bij de verklaring van de oudere benamingen die hier volgen, moeten we niet enkel de Kortrijksesteenweg, maar ook het spoor en het station wegdenken. De spoorlijnen snijden de wijk Sint-Pieters-Aaigem sinds ruim meer dan anderhalve eeuw immers middendoor (afb. 2). Hij ligt nu zowel ten noordwesten als ten zuidwesten van de sporen. Het oostelijk daarvan gelegen Sint-Pieters-Aalst bleef in zijn geheel ten zuiden van de spoorweg.

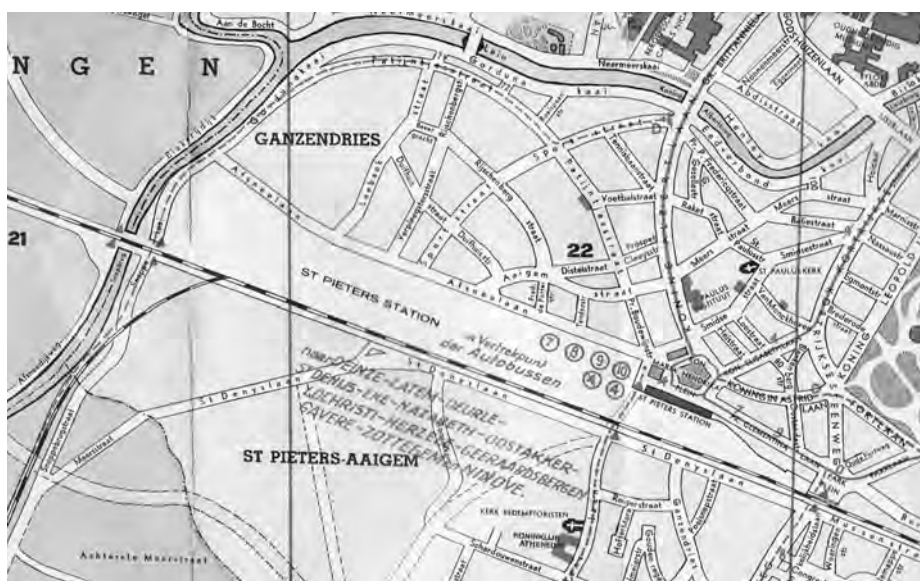
Ganzendries, een oude benaming met een interessante achtergrond

Naast de hierboven aangegeven nederzettingnamen is Ganzendries vermoedelijk het oudste toponiem in de buurt. Driessen kwamen veelvuldig voor van Vlaanderen tot in het Rijnland. Specialist Maurits Gysseling vermeldt er meerdere in het middeleeuwse Gent. Als herkomst en betekenis van de benaming gaf hij aanvankelijk aan: afgeleid van ‘drie’, oorspronkelijk een driesprong van wegen, later dorpsplein en gemene weide, waar de dorpelingen hun vee konden onderbrengen. Een meer geloofwaardige, latere interpretatie start niet met het woord ‘drie’, maar wel met de betekenis van ‘braakliggende’ grond. Een dries was een rustend akkerland, uit het Indo-europese woord ‘treuisk’ met de betekenis van ‘iets dat opgeteerd is of uitgeput is’. Een dries was dus een uitgeputte akker, die weer op krachten moest komen. Het drieslagstelsel in de akkerbouw heeft er echter niets mee te maken. De term is ouder. Het algemeen besluit van de toponymisten en landschapshistorici is dat dries niets met het telwoord drie te maken heeft. Driehoekige pleintjes op wegenkruisingen in dorpen bleven sowieso braak te liggen en dienden als gemene weide.

Keren we terug naar Gent. Twee driessen, vlak bij elkaar, lagen aan de rand van de uitgestrekte Scheldemeersen: de Noendries bij de Zuiderbegraafplaats aan de Ottergemsesteenweg en een tweede bij de Opvoedingsstraat, tussen de Ottergemse- en de Zwijnaardsesteenweg. Ze lagen in een zone die oorspronkelijk bij Sint-Pieters-Aalst behoorde. Een vermelding uit 1372 heeft het over ‘tusschen beeden den driesschen’. Nog andere lagen op de rand van Leie-meanderzones. De vroegste vermelding is ‘an den driesch bi Sente Lijsbetten’ (1305). De nog bestaande Begijnhofdries herinnert er aan. Een tweede lag op een niet nader bepaalde plaats in Ekkergem (Sint-Martinusparochie). Gys-

seling bespreekt een Gansdriesch vermeld in 1306, eveneens in de Sint-Martinusparochie. Die was gelegen op de plek waar later het Sint-Agneetklooster (tot voor kort de hogere technische school aan de Lindenlei) gesticht werd. Hij meent dat dit het centrale plein moet geweest zijn van wat nog in de 14de eeuw een belangrijk wooncentrum was. Hiervan gingen een aantal straten uit, o.m. de Kapellestraat, die refereert naar een verder onbekende kapel. Ook Fris haalt een post aan uit de Gentse stadsrekeningen van 1326 van vermoedelijk dezelfde ‘Gans driesch’. De nederzetting in wording werd waarschijnlijk verlaten door de aantrekkingskracht van het snelgroeiende Gentse stadscentrum bij de Zandberg. De bewoning schoof op naar wat Sint-Michiels zou worden. De bronnen duiden erop dat deze Ganzendries binnen het gebied lag waarvoor de Gentse schepenen verantwoordelijk waren, niet deze van Sint-Pieters. Het ging hem dus niet om de Ganzendries van Sint-Pieters-Aaigem.

Dat was wel het geval voor de door Gysseling aangehaalde vermelding uit 1333 ‘up den Driesch’ als ‘dorpsplein’ op de wijk Sint-Pieters-Aaigem. Deze locatie werd ook als Ganzendries aangeduid, maar dan wel vrij laat (vroegst bekende vermelding 1671). Alfons Van Werveke bespreekt een document uit 1546 van de heerlijkheid van Sint-Pieters ‘nevens Gent’, waarin gestipuleerd

Afb. 3. Wegenplan (detail uit een ongedateerd, ca. 1963) uit de tijd dat de huidige Koning Boudewijn nog Prins Boudewijnstraat was. De naam Ganzendries niet enkel als naam van een straat (onder rechts), maar boven rechts prominent als naam van een wijk aan de andere zijde van het spoorterrein. Zeer duidelijk is te zien dat de Boudewijnstraat en de straat Ganzendries aan beide zijden van het station in elkaars verlengde liggen.

wordt dat die ‘driessch’ een gemene grond was, waar de arme lieden hun dieren – veel meer dan ganzen hadden ze niet – in kleine kudden konden laten grazen, begeleid door een ganzenhoeder. Dat is ook de visie die meestal aangenomen wordt, maar ze klopt niet: voor begrazing waren de driessen eigenlijk te klein. Het grazen gebeurde vooral in de meersen, op oevers en op wegbermen in de brede omgeving, mogen we aannemen. Driessen waren wel noodzakelijk om te schutten. Vooral ‘s nachts beschutten tegen diefstal en tegen roofdieren, in de eerste plaats vossen, was hard nodig. Denk aan het spreekwoord ‘Als de vos de passie preekt...’. Men kan ze beschouwen als nachtsielen in openlucht voor huisdieren.

Het kan toeval zijn, maar het valt op: de driessen waarvan we de locatie kennen, lagen aan de rand van uitgestrekte meersengebieden, die in de winter niet zelden overstroonden. Dit suggereert dat de ganzen vooral daarin gehoed werden. De Ganzendries bij Sint-Pieters-Aaigem (afb. 3), die ons hier speciaal interesseert, lag dicht bij de Neermeersen, met daarbij aansluitend ook Bourgoyen en de laaggelegen delen van de Assels. Alle hier vermelde driessen lagen in de Vrijheid van Gent, binnen de Gentse waterlopen-Rietgrachtgrens. De aangrenzende gemeenten (in die tijd: heerlijkheden of parochies) beschikten over eigen driessen. Overigens kon Ganzendries wellicht ook een ‘pars pro toto’ (deel voor het geheel) beduiden: de beschutte plek samen met

Afb. 4. Sint Veerle op het Sint-Veerleplein.

het aangrenzende deel van het meersengebied. Hier past het ook te verwijzen naar de legende van Sint-Veerle, alias Pharaïlde, die met 'haar' gans uitgebeeld staat boven een portiek bij het naar haar genoemde pleintje bij het Gravensteen (afb. 4). Ze werd een van de patroonheiligen van de stad. Ze herinnert er ons aan dat men in de middeleeuwen alhier veel ganzen kweekte en dat het vooral arme mensen waren die dergelijk vee bezaten. Dat wordt zo ook verhaald in de Sint-Veerlelegende te mooi om onvermeld te laten. Die heeft het over een gans, het enige bezit van een arm vrouwtje. Nadat die gestolen en opgepeuzeld was door een of andere snoodaard, verzamelde Veerle (Veerhilde, Farahilde, Farailde: vrouw Hilde) pluimen, poten en andere beentjes en toverde (als we dit heidense woord hier mogen gebruiken) het beest terug tot leven. Die vroeg-middeleeuwse volksheiligen waren werkelijk tot alles in staat.

Ganzendries als straatnaam kan ook staan voor de weg naar de dries en dat is wat de huidige straat in de wijk Sint-Pieters-Aalst met die naam eigenlijk was. De huidige benaming Ganzendries, tussen de Sint-Denijslaan en de Kortrijksesteenweg, is misleidend. Die verbond niet enkel de Sint-Denijslaan met de Kortrijksesteenweg, zoals nu het geval is, maar liep aan de andere zijde van

Afb. 5. Café Ganzendriesch aan de hoek van de Aaigemstraat en de toen nog landelijk uitziende straat die Ganzendries genoemd werd. Later werd dat Prins Boudewijnstraat en in 1981 Koning Boudewijnstraat (fotocollectie SCMS nr. 1372 in het Gentse stadsarchief).

het station en stationsplein door tot bij het kruispunt van de Patijntjestraat met de Aagemstraat. Tot 2016 stond op de hoek van die twee straten het café genaamd Ganzendries, helaas afgebroken (afb. 5). Daarmee verdween de laatste (correcte) herinnering aan die plaatsnaam in deze buurt. Dit straatgedeelte werd door de aanleg van de spoorlijnen en het Sint-Pietersstation geïsoleerd van de rest en kreeg daarom in 1905 een aparte naam: Boudewijnstraat (zie afb. 3). Het middendeel van de oude, vrij lange straat verdween door de aanleg van het Koningin Maria-Hendrikaplein. Oorspronkelijk kronkelde de weg op relatief droge bodem verder tussen de koetjes en kalfjes naar het gehucht Sint-Pieters-Aalst. Ze verbond dus effectief de dries met 't Zieklien. Nu hebben we het moeilijk om ons dat voor te stellen: we moeten immers niet enkel de dichte bebouwing wegdenken, maar ook het station en bijhorende pleinen. Het zuidelijke deel van de buurtweg nr. 5, tussen de Kortrijksesteenweg en de 'ijzeren weg' (chemin de fer) van Gent naar Oostende, mocht de naam Ganzendries behouden. De weg kreeg in 1892 een nieuwe rooilijn, die in 1925 nog verder aangepast werd. De huidige Ganzendries was dus niet die dries zelf, maar een onderdeel van de straat die daar naartoe leidde. Op oude kaarten is de Ganzendries zelf goed herkenbaar als een onbegroeide langwerpige

Afb. 6. De Ganzendries met daarbij aansluitend het omwalde buitengoed Maelperdu (detail uit de 'Nieuwen Ommelooper van Sint-Pieters Ayghem a(nno) 1691' door de landmeters Reynacx en van Bouchaute, Stadsarchief Gent, reeks 98 nr. 5).

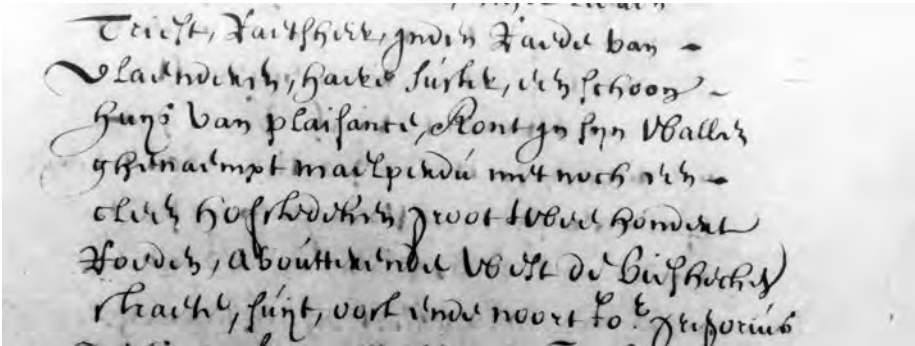
ruimte (afb. 6) en die kaarten laten geen twijfel bestaan over de hierboven beschreven ligging. In de zeventiende eeuw was aan het ene uiteinde van de dries het omwalde lusthof Maelperdu gelegen, een maison de plaisance of ‘speelgoedje’, een kasteeltje, als je wil (afb. 7).

Voskenslaan: lieve (?) vossenjongskes

De Voskenslaan (officiële straatnaam in 1940) heette vroeger Voskensweg (afb. 8). In het Frans had men het over Renardeaux. Voor één keer was deze vertaling exact en duidelijker dan het Nederlandse origineel: hij duidt op vossenjongen en is geen koosnaampje voor een allesbehalve zachtzinnig, lief diertje. Was er een vossenhol en geeft de naam op de meest zichtbare episode van het vossenleven: wanneer de moeder samen met de immer hongerige jongen op strooptocht trekt en alles doodbijt wat ze maar kan. Doken de voskens precies hier op als plaatsnaam, omdat de buurt lange tijd helemaal landelijk was? Datzelfde kan verondersteld worden voor de Vossestraat, in de jaren 1800 bekend in de Brugsepoortwijk. Om verwarring te vermijden werd die in 1942-1943 omgedoopt tot Reinaartstraat. In die tijd kregen de meeste buurtwegen een officiële naam. In het beste geval was dat de voorheen bestaande informele naam. In 1925 werd de Voskenslaan verbreed en doorgetrokken van de Maaltebruggestraat naar de Sterre om de stoomtram via Kortrijksesteenweg, De Pintelaan, Leebeekstraat en Tramstraat via Zwijnaarde naar Herzele te laten rijden. Volgens de Gazette van Gent van 29 maart 1896 werden de slechte kasseien van de Visserij gebruikt om de steenwegen te leggen van de Kievitstraat en de Voskensstraat, wat erop duidt dat deze wegen voordien nog niet verhard waren.

Zieklien

Over de schijnbaar zonderlinge naam Zieklien, afgeleid van ‘zieke lieden’, werd in dit tijdschrift al eerder geschreven. Kort samengevat komt dat hier op neer. Het was een plek waar arme leprozen buiten de stadspoorten hun ‘akkerhutjes’ mochten bouwen. In de middeleeuwen was leproos of lazaar (van Lazarus) synoniem van ‘zieke’, vandaar dat deze mensen ook ‘zieke lieden’ genoemd werden. Ook in het Frans is die voor ons wat vreemde associatie van begrippen te vinden: Een maladrerie was een leprozerie. Dergelijke plekken waren er rond Gent wel meer, maar enkel de locatie buiten de Kortrijksepoort behield die naam. Vermoedelijk kwam dat doordat Zieklien eeuwenlang de benaming was van een herbergcomplex aan de hoek van de Kortrijksesteenweg en de huidige straat Ganzendries. Dat was gelegen in een zone die op

Afb. 7. Tekst bij het in afb. 6 weergegeven buitengoed, toen toebehorend aan een Triest, 'raets- here in den Raede van Vlaenderen... een schoon huys van plaisance ront in sijn Wallen ghe- naempt Maelpedu met noch een cleen hofstedeken...'.

oude kaarten als het 'Wilde Land', ook wel als 'Castijne' (afgeleid van woestijne) aangeduid werd. Dat zegt wel wat over hoe het er lang geleden uit zag.

Hof ter Mere en Overwale

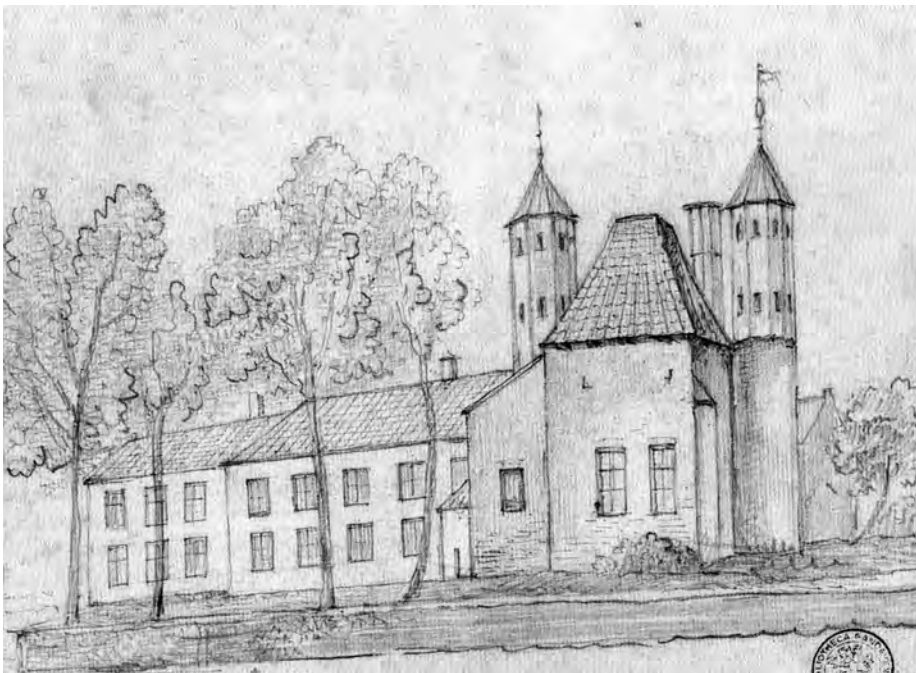
Het Hof ter Mere was ooit een vrij imposant omweld buitengoed waarvan het hoofdgebouw minstens vanaf de zeventiende eeuw voorzien was van twee torentjes (afb. 9). Het eigendom bevatte huisinghen staende boven op mote, met een schuur en stallen aan de straatzijde (...) casteelken staend op een motte. Verder hoorde er ook land bij met notelaren, kriekenbomen, appelaren, kerselaren en perenbomen. Met de urbanisatie van de wijk verdween dit com-

Afb. 8. De Voskens Straete in 1691 (herkomst zie afb. 6).

plex. Het kasteeltje werd afgebroken tussen 1925 en 1935. De Reigerstraat werd er dwars door getrokken. Bovengronds valt er geen spoor meer van te bekennen. In 2015 verscheen een prachtig geïllustreerd artikel hierover in het boek *Archeologisch Onderzoek in Gent*, deel 7, 2015, p. 19-29, een uitgave van de Gentse Vereniging voor Stad, Archeologie, Landschap en Monument. Strikt genomen hebben we hier niet te maken met een oude straatnaam: hij werd pas in 1954 toegekend aan een doodlopende zijstraat van de Reigerstraat. Maar het toponiem Hof ter Mere is historisch.

Ook de naam Overwale, pas sinds 2015 officiële straatnaam, kan hiermee in verband gebracht worden. De nieuwe straat verbindt de inrichtingen van HoGent in de Schoonmeersen met de Voskenslaan ter hoogte van het ex-klooster van de redemptoristen bijna rechtover de Reigerstraat aan de andere straatkant. Vanwaar die naam? Het antwoord is eveneens te vinden in 'Archeologisch Onderzoek in Gent' (2015). Daarin lezen we dat meester Gheeraert van Overwaele, advocaat bij de Raad van Vlaanderen, in 1638 Ter Mere kocht. Het goed zou in handen van de familie blijven tot 1732 (afb. 10). De Schoonmeersen, weilanden die eeuwenlang overstromingsgevoelig waren, sloten aan de gronden van de Overwaeles.

Afb. 9. Hof ter Mere (Stadsarchief Gent, Atlas Goetghebuer, L 39, nr. 6d).

NIEUWE NAMEN

Militairekwartier wordt Miljoenenkwartier

De echte aanzet tot urbanisatie van het zuiderdeel van de hier besproken buurt werd niet door de Stad gegeven. De voor 1913 geplande Wereldtentoonstelling zat daar evenmin voor iets tussen. Het was een Brussels ministerie, toen nog onverhuld het Ministerie van Oorlog genoemd, dat instond voor de plannen. Dat had te maken met een voorgenomen oprichting van kazernes op de 'Galgenkouter', op en rond het vroegere galgenveld van de Sint-Pietersheerlijkheid, tussen het vroegere spoor naar Kortrijk, nu de al vermelde De Pintelaan, en een nieuwe brede weg die er toepasselijk Krijgslaan genoemd werd (destijds avenue Militaire, afb. 11). Uiteindelijk resulteerde dat plan in niet veel meer dan een oefenterrein met enkele grote hangars voor materiaal en een schietstand. Oudere Gentenaars herinneren zich wellicht nog de potten die er willens-nillens in openlucht achter kunstmatige heuveltjes en bermen soldaatje mochten-moesten spelen. In de jaren 1970 werd het terrein door de militairen verlaten. De naar uitbreiding snakkende universiteit bouwde er haar Campus Sterre.

In 1901 legde de bevelhebber van de genietroepen een eerste ontwerp van een stratennet ten zuiden van de spoorlijn naar Oostende voor aan het Gentse

Afb. 10. De heer van Overwale als eigenaar van het Hof ter Mere. Deze gravure uit 1641 in Sanderus' *Flandria illustrata* toont ons het kasteeltje groter en mooier dan het in werkelijkheid was, en onder de naam van de toenmalige eigenaars: Domus Dni (domini: van de heer) de Overwale. Sanderus, die zijn dure boek aan zoveel mogelijk eigenaars van dergelijke buitenverblijven (maisons de plaisance, 'speelgoedjes', lusthoven) wilde verkopen, deed dat meestal zo.

Afb. 11. Detail uit het Plan complet de la Ville de Gand (De Roeck, Brussel, ongedateerd, ca. 1923). Prominent daarin de avenue Militaire (Krijgslaan).

stadsbestuur. Nog datzelfde jaar kwam er al een nieuw plan tot stand, omdat inmiddels beslist was de spoorlijn naar Kortrijk bij die naar de kust te verplaatsen. Niet veel later – het ging rap in die tijd – werd een overeenkomst getekend door de Stad en de Belgische Staat, vertegenwoordigd door de minister van Oorlog en de minister van Financiën en Openbare Werken, de Gentenaar Paul de Smet de Naeyer (1843-1913). Niet toevallig dus dat het mooie groene plein, centraal in dit gebied gelegen, diens naam draagt. In publicaties over de wijk wordt hij soms verward met zijn neef, de liberale ondernemer Maurice de Smet de Naeyer. Die was samen met een katholiek (Casier) en een socialist (Coppeters) directeur van de wereldtentoonstelling. Hun namen prijken op een herdenkingsmonumentje op het Sint-Veerlepleintje. Paul de Smet, tijdens de voorbereiding van de WT aan het einde van zijn carrière, was wel de belangrijkste figuur achter de schermen. Het is ook niet toevallig dat nogal wat straatnamen rond het centrale plein vaderlandslievend en krijgshaftig klinken of refereren naar veldslagen. Naast de al vermelde Krijgslaan heb je er de Guldensporenlaan, de Fleurus-, Waterloo-, Jemappe-, Onafhankelijkheids-, Congres- en Vaderlandstraat. Misschien verrast dat wel, maar de namen, in de eerste plaats die van de belangrijkste en best gekende straat, de Krijgslaan, verraden de militaire origine van de plannen.

André Coene schrijft in een studie (2010) over de ontwikkeling van deze wijk, dat de Stad, eigenaar geworden van de gronden, blijkbaar geen haast maakte met de verkoop voor bebouwing. Toen tien jaar later in 1911 beslist werd de terreinen te gebruiken voor de al eerder geplande Wereldtentoonstelling, stonden er nog geen huizen. De ‘Expositie’ veegde het militaire concept van de kaart. De namen bleven. In de naoorlogsjaren, het Interbellum, kwam hier het welbekende ‘Miljoenenkwartier’ tot stand. Minder gekend is dat de Stad de plannen gedetailleerd liet uittekenen met de opzettelijke bedoeling hier een wijk voor welgestelden te creëren. Het hele ontwerp met veel groenvoorziening, de aanleg van de straten en alle stedenbouwkundige voorschriften waren daarop gericht. Zoals Leen Meganck (1995) aangeeft, is het blijvende luxueuze karakter van de wijk, waarnaar de huidige bijnaam verwijst, in grote mate het resultaat van ‘streng gereglementeerde creativiteit’. Wanneer die sprekende onofficiële wijknaam Miljoenenkwartier ingeburgerd raakte, is ons niet bekend. Maar, zoals hierboven duidelijk gemaakt wordt, had de wijk eigenlijk ‘Militair Kwartier’ of ‘Militairenkwartier’ moeten heten.

Vorstelijk bloed

Toen in 1981 de straatnamen werden aangepast en de vele identieke namen in

de met Gent gefusioneerde deelgemeenten moesten veranderen, werd beslist de namen ontleend aan het Belgische koningshuis rond het Sint-Pietersstation te behouden. We geven hier enkel de buitenbeentjes aan en beginnen ons overzichtje met een probleemgevalletje uit deel 1: de Boudewijnstraat, in feite een onderdeel van de oude Ganzendries. In 1919 werd dat Prins Boudewijnstraat. Bedoeld werd prins Boudewijn, geboren in 1869 en kroonprins. Hij stierf echter op 22-jarige leeftijd, zodat zijn jongere broer Albert kroonprins en later koning werd. Op het kaartdetail in afb. 3 zie je dat die in verlengde ligt van het straatgedeelte ten zuiden van het station dat de oude naam Ganzendries mocht behouden. Voor koning Boudewijn verkoos men logischerwijs de vroeg

Afb. 12. Geen officiële plaatsnaam – vandaar allicht de andere kleur – maar in augustus 2010 gecreëerd bij een ludieke actie van het buurtcomité Clementinalaan. Het bord is eigen maaksel, maar het werd achteraf niet verwijderd door de stad en eigenlijk gedoogd. Merkwaardig genoeg stond het een tijdlang vermeld op Google Maps (foto mei 2015).

gestorven en al lang vergeten onfortuinlijke zoon van Leopold II te vervangen door koning Boudewijn, zoon van Leopold III. Onder het mom van een straatnaamverbetering is er dus feitelijk een naamsverandering of personenverwisseling gebeurd. In 2000 werd dit koninklijk ensemble nog gecompleteerd met de naam van Delphine Boël (niet officieel: zie afb. 12), onmiskenbaar van vorstelijke bloede. Nog recenter, anno 2018 nog in wording, is het Koningin Mathildeplein, aan wat vroeger bij veel dorstige treinnavetteurs bekend stond als ‘Spoor 13’, effectief de naam van een van de vele verdwenen cafés aan de Sint-Denijslaan rechtover de achteruitgang van het station.

Gevogelte in overvloed

Sommige stadswijken bevatten hele zwermen vogelnamen: Muide-Meulestede-Wondelgem 22; Nieuw Gent 19; Sint-Amansberg 17; Gent-West 15. In andere ontbreken ze totaal: Ledeborg, Oostakker, Desteldonk, Mendonk, Sint-Kruis-Winkel, en Zwijnaarde. Is dit toeval? In de oude wijken Sint-Pieters-Aaigem en Sint-Pieters-Aalst refereren volgende namen naar vogels: Ganzendries, Duifhuisstraat, Flamingostraat, Kauwplein, Kievitlaan, Koekoeklaan, Kolibrieweg, Kraaistraat, Leeuwerikstraat, Merelstraat, Parelhoenstraat, Poelsnepstraat, Reigerstraat, Snepkaai, Sperwerstraat, Steltloperstraat, Stormvogelstraat, Strandloperstraat en Uilkensstraat (in 1887 afgelijnd). De Reigerstraat (in het Frans rue du Héron) is ook een oude buurtweg die zijn vogelnaam kreeg bij collegebesluit van 1877 en voorzien werd van nieuwe rooilijnen in 1893 en 1900. De naam Poelsnepstraat, gegeven in 1911 (in 't Frans rue du Jacquet) past mooi in het rijtje van vogelnamen in deze buurt. Poel verwijst naar moeras en snep is Gents voor snip. Wellicht werd 'poel' eraan toegevoegd om verwarring te vermijden met de vele Gentse plaatsnamen naar die waadvogels genoemd: Snepbrug, Snepdijk, Snepkaai, Snepenbrugpad en -straat. De Poelsnepstraat was buurtweg nr. 71bis, die krachtens het gemeenteraadbesluit van 24 februari 1913 werd verbreed en afgelijnd.

Werd voor vogelnamen gekozen omdat er al ganzen in de buurt waren? Completeerde men iets meer naar het UZ toe tussen de Achilles Musschestraat (vroeger Mussenstraat!) en de Koekoeklaan daarom ook nog het reeksje vogelstraatnamen met extra exemplaren uit de avifauna? In nieuwe verkavelingen gaf men dikwijls namen met een gemeenschappelijke inspiratiebron, soms min of meer geïnspireerd door een historische naam.

Met bijzondere dank aan Mark Rummens, Arthur De Decker en Frank Ge-laude.

BIBLIOGRAFISCHE NOOT

De tekst is gebaseerd op volgende algemene werken: Stad Gent (1905), *Aflijningen en openen of afschaffen van straten. Tabel*; Stad Gent (1921), *Alfabetische lijst der aflijningen, openingen en doodingen van wegen en straten vastgesteld sedert 1905*; Fris, V. (1921), *Les accroissements et les transformations de la superficie bâtie de Gand au XIX siècle*; Compilatie van officiële straatnamenlijsten bij De Cloet, J.P. (2002), *De Gentse straatnamen, 1799-1942*; Lievrouw-Coopman, L. (1974), *Gents Woordenboek*, heruitgave; Gysseling, M. (1954), *Gent's vroegste geschiedenis in de spiegel van zijn plaatsnamen*, De Standaard, Antwerpen, p. 43; *Meetjeslandse plaatsnamen van voor 1600*, bijeengezant door Achiel De Vos en Luc Stockman en ver-

klaard door Magda Devos (1991), Stichting Achiel De Vos. Maldegem; De Groote, M. (2006), *Den Dries, een verdrongen toponiem in de gemeente Destelbergen*, *Heemkundig Nieuws Oost-Oudburg*, nr. 3, p. 7-13; Kerckhaert, N. (1980) *Oude Oost Vlaamse Herbergnamen*, p.28 en *Oude Oost Vlaamse Huisnamen* 5, p. 207; Fris, V. (1925), *De oude straatnamen van Gent*; Aerts, J. (red., 2012), *Levend erfgoed*, Davidsfonds, Leuven, p. 180; Lindemans, P. (1952), *Geschiedenis van de landbouw in België*, deel 2, De Standaard, Antwerpen, p. 441-444; van Uytven, R. (2003), *De papegaai van de paus*, Davidsfonds, Leuven, p. 218.

Specifiek over Sint-Pieters-Aaigem en Sint-Pieters-Aalst: Baillieul, B. (2006), *Wandelen in de Sint-Paulusparochie*, Gent, Dienst Monumentenzorg, pp. 39; Baillieul, B. (2012), *Wandelen in de wijk Sint-Pieters-Buiten*, Gent, Dienst Monumentenzorg, pp. 47; Coene, A. (2010), De schone wijk van Sint-Pieters. In: *Van Mensen en Dingen*, jg. 8, nr. 1-4, p. 5-34; De Keukeleire, E. (2004), *Sint-Pieters-Aalst, Sint-Pieters-Aaigem, Sint-Denijsplein, Verzameld uit 31.600 kranten*. Delen 1 en 2, citerend uit *Gazette van Gent* (1896); Devriese, L. (2012), 'Zieke lieden' overal buiten de stadspoorten. Delen 1 en 2. In: *Ghendtsche Tydinghen*, jg. 41, p. 201 en 294; Laleman, M.C en Steurbaut, P. (2015), Hof ter Mere 1-7. In: *Stadsarcheologie. Bodem en Monument in Gent*, reeks 2 nr. 7, p. 19-28; Meganck, L. (2006), *Het Miljoenenkwartier, een Gentse woonwijk uit het Interbellum*, Gent, Provincie Oost-Vlaanderen, p. 10-11; Vanacker, D. (1998), in: *De Gentenaar Magazine* van 30 oktober, p.15; Van Werveke, A. (1922), Onbebouwde gronden van de oude stad. In: *Gazet van Gent*, 2 januari 1922. Overgenomen in *Ghendtsche Tydinghen*, 2007, jg. 36, p. 57-58.

ZUU 'T EEN EN 'T ANDER VAN NEN EUWEN AZENT VAN GENT

Deel 7. Bieste

Rudy Duprez

Biestemoort

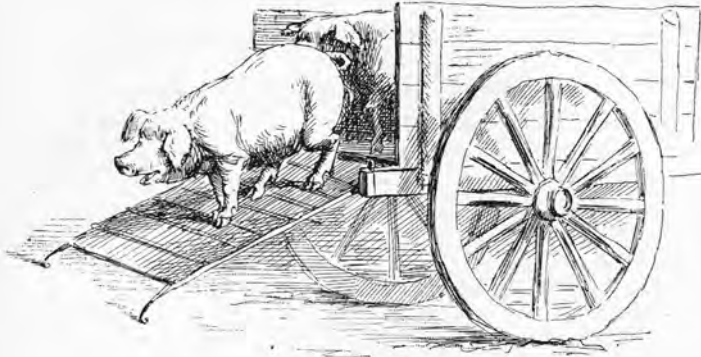
Binst da'k in de permerence begoste, moeste'k ne kier mee noar den biestemoort (afb. 1). Da spel begost doar tsneuchtijnks vroeg, zuu mee een uur' oof vijfve. Allee, mij gerapporteerd bij de sif van 't spel, den inspecteur Guust (altijt zat, nuut nie nuchter!). 't Begost doar al goe, 'k moeste mee èm mee noar ne cafee. 't Stoende doar al twee brigadiers an den tuug, alle twee mee ien pinte mee nen dreupel. Die twee zage sebiet da'k ne nieuwe woas en ze zeeje teege die madam die achter den tuug stont: "geef èm uuk ne dreupel". Da mensch zettegede zuu 'n expoor-gloas oop dienen tuug en got da gloas vul mee tsenuiver. En ikke moeste da van die gasten uitdrijnke! 'k È vele gemuust tot da't oop woas, toens moeste 'k mee en controle doen. Va wa of va wie? 'k Wete 't vandoage noog nie, 'k kreege 'kik gien expliekoase! Ge keunt peize da'k mee ien scheel uuge noar al die bieste gekeeken hèn.

De Vetten Ossche

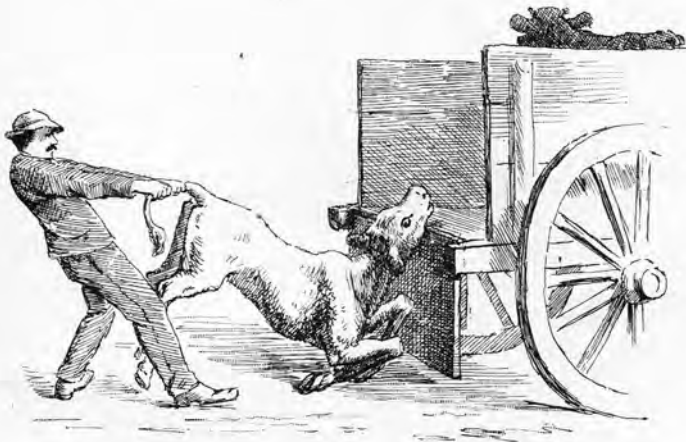
Da was een jaarlijkse prijskamp waar de biestkuupmans hun beste vee aanboden (afb. 2). Uuk op den biestemoort. Da gijng alle joare deure, en noar da'k mij rappeleere moe ta in 't joar '76 geweest zijn (negentienoenderd -). Allee, da woas doar van cafee noar cafee trekke, ge kost en ge most nieverans refe-seere. Allee, ikke weer' overal mee die pinte muusche. 't Woas doar nen azent mee, den diene woas al zuu zat of ne patat. Ij woas an 't zwieren en an 't zwo-aje. Op ne zekere moment woas ter doar nen èwen brigadier die 't nie mier kost anzien, en ij zee: "'k Goa da manneke noar zijn uis voere.'" Allee, diene joengen azent in den andere zijn keverke gestoke. Begint den diene nie meé zijne pistol te zoenglere zekerst. Pletse! Een scheute. En den brigadier oa een goat in zijn dak!

Stier oop de Kastilloane, koe oop restaurang in de Vloanderstroate

't Woas ne stier oof n'en ossche losgebroke. Wa da 't woas, da rappeleere 'k mij nie mier, moar 't woas een serieuze bieste. Ze stoent oop 't kruispunt van

Menschelijke manier van vee lossen.

Ruwe en onmenselijke wijze van vee lossen.

Men mag ook niet toelaten dat jonge kalveren en schapen, welke men per wagen vervoert, de pooten samengebonden, of derwijze geplaatst worden, dat hunnen kop uit het voertuig hangt.

Afb. 1. Uit *Onderrichtingen betreffelijk de bescherming aan de dieren te verleenen* door Ernest Van Wesemael (hoofd-commissaris van politie, Stad Gent) en Jules Ruhl, (stichter van 'Veeweyde' in Anderlecht, het eerste Belgische dierenasiel). Vertaling van brochure te dateren eind-negentiende eeuw (Collectie Diergeneeskundig Verleden, Ugent, Merelbeke - schenking van Achiel Van Hecke, ex-politieman).

Afb. 2. Prijskamp 'Den Vetten Os' onder de metalen luifels (afgebroken in 1991) van de Nieuwe Beestenmarkt (ongedateerde foto in DSMG).

de Kastielloane mé den Heirnislaan. 't Woas op 't uure van de noene. Al da verkier stont stille, en moar troempe. Wulder zuu goe oof da we koste zuu roend da bieste geluue. Oop ne moment, kwam ter ne combi toe, staptgede doar nen azent uit, den diene paktegede zijnen pistool: "Ién scheute"! Lappe, da bieste plets oop de keie! Zu duud oof een luize. Echt woar. Mee ien scheute.

En wére woas ter een bieste' oentsnapt van de moort. 't Woas nu ne kier ien koe. Die koe (of da biest) woas al tot in de Vloanderenstroate geroakt. Ze woas benijt én wilt, z'es doar ne restauran binne geluue. Ge kunt peize, da spel zat doar vol. Alleman goan luue. Die koe ée'toar hiel dienen boel vermassakreerd. Z'èn eur toens duugeschoote.

Nege mei maarkt op Sint Mansbirg

Lijk dade weet es 'ter ieder joar op den Antwierpsesteenwig ne peerdemaarkt (afb. 3, 4 en 5). Wulder moeste doar noar toe om den boel in 't uuge 't ouwe, en uuk om veure d'armonie van de post te luue. Mijn moat Eric waos achter ien paor verfrisschinge zu enthousiast deure de muziek dat 't ei binst da 'tij

Afb. 3. Politie­man in feesttenu­e en netjes voor­zien van een kepie op de Negenmei­markt, met bur­gemeester Jacques Monsaert voor het gemeen­te­huis van Sint-Amandsberg, tot 1977 onaf­han­ke­lijk van Gent (foto 1971-1976, be­waard in DSMG).

veure die armonieje liep, zijne képi omuuge smee­ én em nie wére kreeg! Dieë waos an de rielinge van nen balkon blijve ange. ‘k Ben toens ziere noar den bureau geluupe en doar ne andere képi gescheu­iet.

‘Struusveugels’ ontsnapt

Twijle da’k bij de mottoo’s woas, woas’k mee mijne moat an ‘t rijen op de Reujegemloane, oas wulder op oenze radio wiere oopgeroepen om noar Droengen te rije. ‘t Woare doar ‘struisveugels’ oentsnapt zééje z’oens! Wulder peisdegen iest daze ien beetse mee oens... an’t rammele woare: wulder kende­gen den dienen van de radio, da iétege wulder de télécentrale. ‘t Woas ne vrie­je lollekez’iere. Allee, wulder noar die stroate. Wa groade’t? ‘t Woas woar. ‘t Liep toar nen uup mee struisveugels oop ‘t stroate en in d’ovinge. Allee, tuupe mee ten eigeneere van die veugels, en noog nen uup mensche, die veugels op zijnen oof gekrege. Mijne moat ee toar noog ne stamp g’at van zuu ne veugel. IJ moest noar de Bijloke, zijn lijf zag blèwt woar da ‘tij diene stamp oa g’at.

Ne circus-pony wig!

Zuu alle joare kwam ter op Ledebirg, zuu een klein cirkske. 'k Zatte planton oop den bureau oas ter doar ne mensch binne kwam. Der was t'snachs ne pony van zijne cirk gestole. Allee, begin 't er moar an. In dienen tijt woas ter noog gien sproake van chips in ilder uure oof 'k weet' nie woar. Allee meniere, wad' est, nen engst, een merre, wa kleur, oe èwt, ède ne fottoo? Wulder moesten in dienen tijt nie lang' en verre zoeke, oas oenzen tamtam roend

Afb. 4. Fotoafdruk van een 'Eere diploma' (vermoedelijk omstreeks WO I, DSMG). Deze Jaarmarkt van Sint-Baafs is de oudste onafgebroken doorlevende Gentse traditie. In de negentiende en eerste helft van de vorige eeuw was het overwegend een paardenmarkt.

gijng, en de beste ploatse doarveure woare de café's. Achter een uur' oof drije wiste wulder al woar da ta bieste stond. Geluuve 't oof nie, 't stond in de gang van een uis in ne cité! W' emme diene gast die da biests' oa gepikt loater den bijnoame van Tijl van Ledebirg gegove. Wulder verweze noar den diene die in de Limburg dienen tableau van 'k peize (moar nie diepe) van Vincent van Gogh é gepikt.

Koe op 't voetbalplein van Meulestée

't Woas nog in den tijt da de zendurms peizedegen da zulder den boas woare!
Allé via de centrale riepe ze mij op veure noar Melestée te rijje omda 't er ien

Afb. 5. Indrukwekkende reeks paarden opgesteld langsheen de Antwerpsesteenweg (1951, foto genomen vanaf de 'transen' van het gemeentehuis, collectie DSMG). De glorie tijd van het 'boerenpaard', het Belgisch Trekpaard en van de Negenmeimarkt zou weldra naar zijn einde lopen.

koe woas wig geluupe en op 'ien voetbalveld stond. Ikke doar noar toe mé mijne moto. Overdag réje wulder alliéne, 't snachts mé twieje, oas mijne moat nie ziek woas. Stont doar al vul mé gendurms, iene oa een gewére en ei wildege die koe duu schiete. Allé achter d'ieste scheute, die 'ter kilommeeters noast woas, kwam die koe noar em geluupe, en koerse da diene zendarme dé. Da biest é 'ter ne biestekoopman keunne binde en ze zal zekers 's anderdoags al inden tuug èn gelége van nen bien-euwer.

Bouviere oop de Nieuwe Voart

Mee mijne moat noar doare. De beweuners woaren op coenzee vertrookken en z'oan ulder oenden in uldere kelder gestoke. Wulder over 't muurke, oop de koer woas ter een valle (valluik) die we kosten oopedoen. In diene kelder zate twee gruuete boevjees (bouviere), scheel van den oenger. En stijneke da da toar dee! Mijne moat woas ter benijft van. 'K è die bieste mein boterams gego-ve, en 'k koste die bieste doar uitoale en z'èn ze meegedoan noar 't 'schuthok' ('t asiel).

'Onde en miséere in Nieuw Gent

'kè zu een beetse overal dienst gedoan, moar op Nieuw Gent, de confiture-wijk, lijk da ze zéje, e'k 't ien en 't ander beleeft èn geziene en uuk geroke! Joenges, de stank van oarmoe, da vergéte nuut. Da blijft in euwe neuze zitte! Jonge's, 'kè te véle gezien en méégemoakt! 'k an et allemoal nie opschrijve, 't doe té véél ziere, nu nog achter al die joare!

Oe gruueter d' oarmoe en de miséere, oe gruueter 'd onde in ulder kot! Binst d'ak doar rondliepe, en uuk mijn wirk dééje, e'k ne kier ien klein ventse moete in nen 'home' doen. Da manneke moest éte uit nen 'ondebak, ei moest vechte tége den 'ond. In mijnen tijt moest alleman ne pitt bull in zijn kot en! Die beeste ginge nuut of jamais buite. Allé bij den diene woar da'k diene kleine è wig hoalt moest dienen 'ont zijn gevoeg doen op ien gazette. Moar allé wére noar diene kleine, k' è em uit zijn uis hoalt, ei woas moar vijf joar! Da kind moest uit nen ondenbak éte, ei moest vechte tége den ont van 'zijn pa'. Geluuve 'et of nie, moar 't es echt woar. 'k è Da manneke noar Bassevelde kunne brenge, z'oan doar nog ploatse. Oas z'ek d'oar nog op peize, moe'k tsjipe! Da manneke oa nog nuut an een toafel géte, nuut op' t ges geluupe! Ei oa plastieke zééslechtse an zijn voetses', gien keises, en da in de winter! W'emme em keises en goei schoene gekocht, uit onzen zak.

Madam en eur piranhas

In Sint-Denijs oam en rijke madam die, oas 'teur paste, oens belde da ze't nie mier zag zitte, da z'eur iets ging andoen. Zékers twie kiers in de wéke belde zij. Allé wij wére noar eur kot om eur te kalmére, euren docteur belle, die nie afkwam. Tot op ne kier da z'ons wére binne liet in euren villa, en ze veur euren visbak ging stoan. Z' oa ien schees (scheermas) in eur ande. Ze zé da z'eur ging snijje en da die vissche eur koste opéte. Die vissche woare serieuze kastars zulle, 'k peize zu ien koartse kilo 't tsuk. Allé mé da mens geklapt, eur vast keunne pakke, da schees wig en de procureur gebeld. Da mens mé d'ambulance noar de pschychiatrie in Sint Denijs. Wulder zate nog méé die vissche. Toch iene van de famielde gevonde en diene é zijn plan getrokke. 'k è thuis ne kier gekéke wa veur piranha's da woare, en 't woare de dieje die vleesch atte.

'k ei binst mijnen tirm veel bieste gezien, moar gien olifante of walvissche, wel veel pilchars en sardiene bij mijn menschen op toafel!

Met dank aan André Maes, fotocollectie DSMG, Begijnhof,
Sint- Amandsberg, en Achiel Van Hecke, Merelbeke

ENKELE GENTSE FOLKLORE SPROKKELS

Alexander-Karel Evrard

Nu ik (van 1923) op mijn vijfennegeeste ben, ware het misschien niet slecht enkele (Gentse) herinneringen vast te leggen die anders binnenkort wel zullen verloren gaan. Ik woon aan de Citadellaan in het pand waar ook mijn ouders (én mijn grootouders) hebben verbleven. Je kan dat vergelijken met de drie generaties familie Van Cappel, die ernaast een gekende, nu ook al verdwenen piano-zaak hadden.

Afb. 1. Ongedateerde postkaart (collectie PKRH) met een nog volkomen autovrije Citadellaan, schijnbaar uitsluitend bestemd voor wandelaars op de brede groene middenstrook met twee rijen, nog jonge bomen.

Mijn grootvader Charles Laroy (die ook mijn peter was en een boontje had voor mij omdat hij geen zoon had) was 'Hoofdtoezieners der Burgerlijke Gebouwen'. Hij ging naar de kerk maar las het Gentse dagblad *La Flandre Libérale*, misschien onder invloed van zijn vriend Raoul Marquet, griffier bij het

gerecht, die in de loge was (ons grootmoeder zag die vriendschap met een scheef oog aan). Bompa's vader Désiré Laroy, afkomstig uit Deinze, was 'Opziener der Provinciale Gebouwen'. Maar mijn grootmoeder Léonie Merckx behoorde tot een honkvaste Gentse familie Merckx-Antheunis van de toen gekende winkel 'In den Kinderkorf' onder de St Jakobstoren: haar voorvader was er koster.

We zijn alle elf thuis geboren; de verloskundige was dokter Van Houtte, die ook in het Bijloke-Moederhuis werkte. Er kwam dan de 'achterwaorsterigge' (nu noemt dit 'baker'; geen vroedvrouw!) om moeder en kind te verzorgen. Hoewel helemaal niet opgeleid, durfden de achterwaorsteriggen soms nogal wat aan. Wanneer b.v. het kinderhoofd, na door het baringskanaal geperst te zijn, hen niet gans behoorlijk leek, durfden ze het wat 'kneden' om het een betere vorm te geven! Of als er naast de vijf vingertjes nog een klein vlezig aanhangseltje bleek te bestaan, bonden ze dat af met een bobijndraad tot het verdroogd vanzelf afviel...

Als het kind te lastig bleek of teveel schreide, lieten ze het aan een stoffen zakje zuigen waarin holhuizekes (papaver!). Gedrogeerd al van in de wieg? Te Gent zegt men nog wel eens wanneer iemand er niet al te snugger uitziet: "Ja, den diene zal uuk wel mee holhuizekes opgekweekt zijn." Die van ons was Uzenie Lameire, een eenvoudige volkswrouw uit de Sint-Lievensstraat (nu Sint-Lievenspoortstraat); ze noemde zelf haar straat de Slechte Lievesstraote omdat er daar nog zoveel citees en koerkes waren. Ze leerde ons oude Gentse gezegden en liedjes, zoals:

Êwen duts
en eu kinneke da lutst
en eu muileke stao krom
van den êwderdom.

Of:

Moeder doet ope,
zulde mij nie slaon
g'hêd het in eu jonkheit
uuk ezuu gedaon.
Wij hên giel de nacht gezope
wij zijn zat van 't Leuvês bier.
Moeder doet ope

euwe zeune die es hier.

Van apotheker Jules Mathijs op den hoek van 't Steendam, bekend om zijn fameuse 'zwarte flasche', leerden we:

Vriende, 'k gao 't hulder verkonde
zijde getrêwd, g'hêd het ondervonde
Hedde kinders, ge moet er op kijve
'k Weet er van te spreke want 'k hê der vijfve.

En:

'k Moeste Klaos gaon spreke mee mijn vrêwe
We waore versteve van de gruute kêwe
't Was neeg'n ier da m'uit ons huis koste geraoke
want de kinderkes moeste toch iest slaope
En 't sloeg twaolve slag op slag
ier da 'k weer in mijn beddeke lag.

En dan volgde de ganse nachtelijke serenade van 6 december, met o.a. de ruite die uitgeschoten werd en 't kaffeesservieske dat in de grond lag; met het telkens weerkerende refrein:

'k En zoe nie girre trêwe
Vivan de liberteit
Want Klaos zoe moete kome
en daorvan ben 'k ik benijt.

Een paar verre herinneringen.

Mijn vader die mij aan het Gentse Zuidstation omhoog steekt om een troep Afrikaanse zwarten te zien die staan te bibberen in de regen. Mijn grootvader die met mij aan de Beestenmarkt wandelt; de veehandelaars in grauwe kiel en met een mispelaren stok. Ze draaien ruw de staart van het rund of slaan op de (gevoelige) snuit van het dier. Bij een woord van protest reageren de marchands: "Maor meniere, 't ès toch allemaol veur den duud". Alsof dieren die naar de slachtbank gedreven worden, minder gevoelig zouden zijn.

Met mijn grootmoeder mocht ik enkele malen naar de Minard-schouwburg; 't waren revue's van Henri Van Daele ('n Schuunmoeder uit de duust; Toone

uit ons puurtse hee 't miljoen; het verhaal van een Gentse dame die na de expositie van 1913 een paar zwarte knechten in dienst had gehouden: Schietapie en JuuKokoo. Maar naast de komische revue's waarin altijd 'nen duuve of nen hakkelire' voorkwam en waarbij sommige toeschouwers in hun broek pisten van 't lachen, was er ook soms een drama als 'Uuzeke', 'n meis-ke uit een beluik dat door een rijke jonkman bedrogen (en verlaten) was, en waarbij gans de zaal zat te snotteren van compassie.

Ja, waar is de tijd?

‘JUFFROUW – ZANG – DE – LES’ MUSICEERT EN VERTELT

Marie - Jeanne De Smet

In Memoriam

Begin maart stierf onze hoogbejaarde Marie-Jeanne De Smet (1923-2018) zachtjes. GT kan haar geen passender eer bezorgen dan een van haar korte muzieknotaties met bijhorende tekst ‘Laat uit mijn mond...’ over te nemen van haar doodsprentje. Hierna ook nog een tekst waarin ze haar leefwereld schetst. Ook in een volgend nummer zal nog een verhaaltje van Marie - Jeanne verschijnen, maar daarna zullen we haar moeten missen. GT is haar dankbaar voor vele volkse verhalen en niet in het minst voor wijsjes die - dank zij haar fenomenaal muzikaal geheugen en kennis - bewaard bleven. We hopen dat ze nog vele jaren via het internet (ojs.ugent.be) zullen verder leven.

Afb. 1. Rouwprentje van Marie-Jeanne De Smet.

Jubileumpotpourri

Frans Tibbaut, directeur van de zusters van Schreiboorn in de Kortrijksepoortstraat, was 25 jaar priester en hij liet weten dat hij geen liefhebber was van een viering met ‘Vivan onzen meneer de directeur’, tjoem, tjoem. Dat was natuurlijk de gedroomde kans voor het koor van Kapelleke Schreiboorn om naast een serieus, mooi koorlied (‘Blijdschap’ van Mortelmans) ook een tjoem, tjoem potpourri ten gehore te brengen. Juffrouw Angèle Watelet stond in voor een Gents gedicht. Mijn moeder en ik zorgden voor de muziek. Die zat zo in mekaar:

Het refrein (B) kwam uit een Gents volksliedje.

Het A deel was een eigen compositie.

C: aangepast op 'Victimae Pascali' (zeer romantisch) van Peter Benoit, die toen nog Pierre Benoit tekende.

D: een thema uit de film 'Snow White' van Walt Disney.

E: de Habanera uit 'Carmen' van Bizet: 'L'amour est enfant de Bohème'.

E: het koortje uit de 'Vliegmachien' (wijsje ontleend aan een Berlijns operetliedje van Walter Kollo). Het werd in die tijd dikwijls gezongen door een mannenkoor onder leiding van G. Piessen.

Het Slot is gelijk aan het refrein B.

The image shows a handwritten musical score on four staves. The first two staves are labeled 'A' and the last two are labeled 'B'. The music is in G major and 4/4 time. The lyrics are in Dutch. The first staff has lyrics: 'Van doage hooime in hie te goar. En vie-zen nu mee rang en fleur. Het.' The second staff has lyrics: 'priesterschaps, Van ruuveel joar, Van onz' hieser den d'ice-beer, d'ice-beer.' The third staff has lyrics: 'En si van hem, en si van hem, en van gien andro, en van gien' with 'rall' above. The fourth staff has lyrics: 'a. runde. En si van hem, en si van hem, en van gien andro, hoar van hem.' with 'rall' above.

Jammer genoeg werd de potpourri nooit uitgevoerd. De directeur moest op doktersbevel afzien van de viering: emoties waren niet goed voor zijn hart! Waarschijnlijk had de brave man lont geroken. Hij werd inderdaad liever niet gevierd. Maar wij hadden ons toch goed geamuseerd met het samenstellen van het 'Huldlied'.

KLUIZENAARS EN VOORAL ‘CLUSENESSEN’ IN GENT

Uit de schatkamers van Alfons Van Werveke

Luc Devriese

Even samenvatten

In Gent leefden vanaf minstens de veertiende eeuw tot aan de opheffing door Jozef II, vermoedelijk aldoor kluzenaars en vooral kluzenaressen ('heremyten' en 'clusenessen'). In het begin van de Spaanse tijd kende het fenomeen een bloeiperiode. Het valt op dat deze vrome lieden niet willekeurig over de stad verspreid in hun kluis leefden, maar op welbepaalde plaatsen: aan de Volderskapel dicht bij de Brabantdam, bij het klooster van de tempeliers en hun opvolgers (Tempelhof) en daar dichtbij op de Geuzenberg, op het kerkhof van de Sint-Maartenskerk van Ekkerghem, bij de Sint-Kwintenskapel op Sint-Pieters en op de Koutervest bij de Schipperskapel. Ook buiten de stad, in Gentbrugge, Zwijnaarde en Wondelgem tot in Ertvelde-Stoepe toe, verbleven door de Gentse overheid ondersteunde kluzenaars. Een enkele kreeg een aanzienlijke subsidie door bemiddeling van aartshertogin Isabella, maar de meesten leefden vermoedelijk zeer arm. Niet allen sloten zich totaal af van de wereld. Sommigen oefenden functies uit: bediening van een kapel, lesgeven aan kinderen. Ze vormden hier en daar ook kleine gemeenschappen zonder duidelijk statuut. Twee nog niet zo lang geleden uit Gent verdwenen kloosterstichtingen met uiterst streng regime van opsluiting (slotkloosters) gingen terug op kluzenaressen: de Collettinen van de heilige Coleta, en de Theresianen in het voetspoor van Madeleine de Trazegnies.

Inleiding

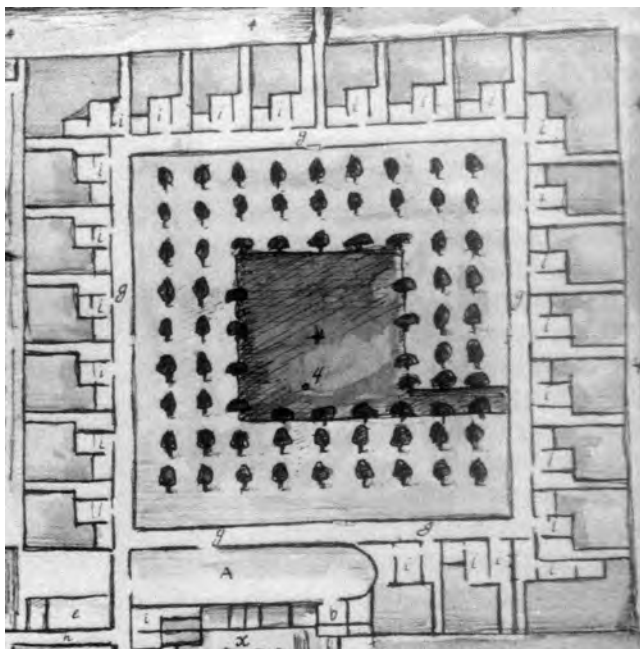
In de middeleeuwen en ook nog veel later zijn er bijzonder godvruchtige personen geweest die zich jarenlang volledig afsloten of lieten afsluiten van de rest van de wereld om boete te doen 'voor de zonden der wereld', zoals dat heette in de christelijke gebeden. Kluzenaars brachten hun lange dagen door in totale afzondering in een apart bouwseltje of een grot in streken waar die voorkwamen, in een kluis ergens te velde ver van de bewoonde wereld, zo ziet het steriotype beeld er uit, beeld dat we ontleen aan het levensverhaal van Sint-Antonius, eremijt in de Egyptische Woestijn (afb. 1). Hoewel ze ook eremijten, woestijnkluzenaars (van het Griekse eremos: woestijn) genoemd wer-

den, leefden de meeste Gentse kluizenaars midden in de stad, dichtbij een klooster of kerk, in een huisje op een kerkhof, bijvoorbeeld. De term kluis, waarvan hun benaming afgeleid is, betekent afgesloten (Latijn *clausus*, Frans *clos*) en dat mag je letterlijk nemen.

Afb. 1. Sint-Antonius eremijt. Detail uit een reliekschrijn in de Seleskestkerk (Sint-Salvator), Sleepstraat Gent (foto 2017).

Ook klooster (*claustrum*) heeft die betekenis, maar daarin wonen vrouwelijke of mannelijke geestelijken in groep (*cenobium*, vandaar *cenobieten*), teruggetrokken uit de wereld. Volgens een standaarduitdrukking te vinden in tal van Gentse archiefpapieren, heten ze zelfs ‘gestorven voor de wereld’. De meeste kloosterlingen leven, slapen en bidden gezamenlijk. Enkel de kartuizers (in Gent ‘*chartreuzen*’ genoemd) maakten hierop een uitzondering. Elke monnik beschikte over een apart woninkje binnen een omheining omheen alle huisjes

Afb. 2. Het karthuizerklooster op Meerhem, bij de huidige Karthuizerlaan. Grondplan uit 1652 met dertien kluizen: aparte huisjes met voorhofje rond een beboomd pleintje met onderaan de kapel (uit: Boerrigter, E., De Grauwe, E., 1991, Meerhem, toen en nu, Gent, p. 19). De voorganger die tot aan de calvenistentijd op Rooigem buiten de stadsmuren stond, had een gelijkaardige opbouw.

samen (afb. 2). Ook andere kloostergemeenschappen beschikten over een kluis waarin een van de religieuzen zich een tijdlang kon afzonderen, maar dat was geen onderdeel van hun normale levenswijze. Bij de ongeschoeide karmelieten in de Burgstraat is de kluis zelfs nog steeds in gebruik voor meestal korte of relatief korte verblijven van kloosterlingen of buitenstaanders.

De heilige Coleta sluit zich op in Corbie

Vooraleer de Gentse situatie te schetsen, iets over het leven van de heilige Coleta die op 7 maart 1447 in het door haar aan de Gentse Goudstraat gestichte kloostertje (afb. 3) stierf in ‘een geur van heiligheid’ (1). Deze toch wel heel bijzondere persoonlijkheid liet zich op haar eenentwintigste opsluiten in een nevenruimte van de kerk van het Artesische stadje Corbie bij Amiens, waar ze in 1381 geboren was. Hoe zag dat er uit? ‘Een zeer eng voorportaalje waar zeldzame bezoekers mogen komen. Tralies scheidten het van de wooncel. Daarin staat een arm bedje, een bankje en de rol waarin brave mensen het

voedsel voor de kluisnares leggen. Naast deze cel de bidplaats. Hier heeft men in de kerkmuur, met het uitzicht op het koor, een opening gekapt, waarin een kruisvormige ijzeren tralie is gemetseld. Een schuifdeurke laat haar toe het vensterke te sluiten, en het te openen om haar biecht te spreken, de heilige communie te ontvangen en de diensten bij te wonen'. Ze draagt een ruw-harig kleed. 'Drie kettingen snijden rond haar lenden in het weke vlees'. 'Wanneer slaap en vermoeienis haar overvallen, tracht Coleta rust te vinden op het bed vol takken en wortels. Het hoofd ligt op een houten blok'. Zo blijft de jonge vrouw vier jaar lang in Corbie tot ze naar de paus geroepen wordt en begint te reizen om vrouwenkloosters levend volgens de regel van de heilige Clara (klarissen) te hervormen en te stichten, onder meer in Gent.

Afb. 3. Gedenkplaat aan de straatgevel van tot grote woning omgebouwde kapel van het Colettinenklooster gesticht door de heilige Coleta van Corbie in de Gentse Goudstraat (foto 2017, detail)

Tijdens de late middeleeuwen

We kunnen ons een beeld vormen van ons onderwerp in Gent, zij het erg fragmentair, dank zij de archiefopzoeken van Alfons Van Werveke, die ons duidelijk maken dat kluisenaars en kluisenaressen ook hier allesbehalve zeldzaam waren. De vrouwen werden clusenessen of cluserigghen genoemd, terwijl de mannelijke kluisenaars meestal als heremyt en soms als cluseneere aangeduid werden.

Uit 1470-1471 dateert een document dat ons toelaat een overzicht te geven van de Gentse kluisenaars aan het einde van de middeleeuwen. Toen gaf een

weldoener bij testament 12 groten Vlaams aan 'de 6 clusen, te weten: Tempelhuus, Gendbrugge, den Voldershuus, St Quintins, Wondelgem ende Zwin-aerde, allen clusenessen. Veel was dat niet: de waarde van ongeveer drie daglonen in die tijd (2). De stad zorgde voor brandstof, zoals dat ook het geval was voor de kloosters en godshuizen. Zo kregen de kluizenaresen in het Voldershuis, bij Sint-Kwintens, op Ekkergergem en in het Tempelhuus in de jaren 1389-1391 turf aan huis bezorgd. Zelfs een kluizenares in Wondelgem kreeg in 1376-1387 turf van de stad Gent. In 1352 werden de 'cluserigghen' van Wondelgem vergoed voor het gebruik van hun 'husaighe' en voor het 'ongherief' dat ze te verduren hadden vanwege Gentse krijgslui die ze op logement kregen.

Een post in de stadsrekeningen van 1410-1411 vermeldt 'den cluseneere up de Cauter veste'. Op die vest, tussen de Kouter en de Ketelvaart naast de verdwenen Schipperskapel, stonden in 1433-1434 'huusen ende steden... deen nefens dandere, gheheeten de Clusen. In 1461-1462 heeft men het over 'een huus ende stede up de Cauterveste, gheheeten de Cluse, met eender crieckerie (boomgaard) ende lochtinghen (tuinen) daar achter staende, twee stallen, de poorte ende thuus boven de poorte'. Niet echt een nederig kluishutje.

Ook op Ekkergergem huisden er blijkbaar aldoor 'clusenessen' of kluizenars in een 'ermitage'. In 1428 ontving de 'grootmeesterigge' van het Klein Begijnhof 'ter Hoyen' een som om te beleggen om jaarlijks een 'ervelicke rente' op te brengen van vier groot, te geven aan de 'clusenessen van Eckergem'. In ruil voor dit nederig sommetje moesten ze bidden voor de zielen van de schenkster, van haar vader en moeder 'ende allen zielen daer so over begheerene es'.

Ook bij het Tempelhuus, het klooster van de tempeliers bij de huidige Tempelhof, huisden 'clusenessen'. In 1418-1419 kregen ze 48 groten 'in almoesen t'hulpen thaeren werke'. Niet ver daar vandaan, op de Guldenen- of Geuzenberg, verbleven er kluizenars, minstens vanaf de vijftiende eeuw tot aan het einde van de achttiende eeuw.

Achter het kerkhof van Gentbrugge was in 1377 een kluis aangebouwd bij het kasteel dat er tot op heden de naam Oude Kluis aan overhield (afb. 4). Na een brand waarbij een kluizenares omkwam, werd de kluis heropgebouwd aansluitend bij de kasteelkapel. Hierin kon de bewoonster vanuit de kluis de kerkdiensten bijwonen zonder haar slot te verlaten (3). In 1763 wordt in Gentbrugge de verkoop van dit 'speelgoed' (maison de plaisance) dicht bij de kerk genoteerd, 'gediend hebbende voor een congregatie van kluyzeneers'. Blijk-

Afb. 4. Kasteel 'Oude Kluize' van Gentbrugge aan het begin van de vorige eeuw in de typische stijl van Armand Heins. Er was een kluis aangebouwd bij de kapel van dit 'speelgoed' (maison de plaisance).

baar leefde daar toen een groepje van die lieden en waren die niet echt wat we verstaan onder kluizenaars. Ze werden zelfs 'broeders heremijten' genoemd, eigenlijk een contradictorische term. Sommigen hielden school, anderen gingen zieken dienen.

Het was wel niet altijd allemaal peis en vree in die kluizen. In 1482 'was onthoofd ende daernaer gevierendeelt Roegier de Caerdemackere, clusenaer up Sent Amants berch omme tot hij hem selven ghepresenteert hadde, omme gelts wille, eenighe personen, officiers wesende, doet (dood) te slaene ende de stede van Gendt in diversche plaetsen in viere te stecken'. De doodstraf werd uitgevoerd op het Sint-Veerleplein (4).

In de Spaanse tijd

Voor de eerste decennia van onze Spaanse tijd vormden een bloeiperiode voor kluizenaars. We kunnen dit zien als een illustratie van het reveil van het

Afb. 5. Schilderij met Madeleine de Trazegnies in kloosterhabijt (Sint-Jozefskapel van de 's Heiligs Kerstkerk, Gent, foto 2017).

katholicisme kort nadat de calvinisten van de macht en uit de stad verdreven waren. Dit werd krachtig gestimuleerd door de overheid, in het bijzonder door de aartshertogin Isabella. Typevoorbeeld daarvan was Madeleine de Trazegnies (afb. 5), godvruchtige eredame van de al even godvruchtige Isabella. Deze trok zich in 1603 uit de wereld terug in een huis bij de kerk van sHeiligs Kersts (Sancti Christi, Seleskest, Sint-Salvator), waar ze een grond bezat (5). Haar onderkomen was geen hutje of stulpje, maar een echt huis, waar Madeleine zich liet dienen door Marie Caudron, 'haere dienstmaerte'. Ze kon wellicht ruim leven van een waarlijk aanzienlijk jaargeld, haar toegekend door de aartshertogin: een bedrag van 12.000 groot, meer dan de jaarwedde van de derde stadspensionaris, een hoge ambtenaar. Vergelijk dat met de schamele vier tot twaalf groot die de hoger vermelde middeleeuwse 'clusenessen' toebedeeld kregen. Bovendien liet de stad Gent haar vrij van belastingen wonen en kreeg ze veel later (in 1631) nog een stadssubsidie omdat ze op het Nieuwland twee 'hautten huysen met stroo ghedeckt' had laten heropbouwen in steen. Dat was geen uitzonderlijke gift, maar onderdeel van de versteningspolitiek die het stadsbestuur toen voerde omwille van de brandveiligheid. De edelgeboren dame stierf in 1642 en werd begraven in haar parochiekerk onder een zerk met de vermelding dat ze leefde als een kluizenares: 'reclusa' (afb. 6). Haar levenswijze lijkt wel duidelijk te verschillen van wat we ons bij kluizenars en kluizenaresen voorstellen. Of liet ze dat geld gebruiken om de ere-

dienst van Sint-Jozef te stofferen? Die kende onder de aartshertogen een sterke opgang. In de Seleskestkerk werd toen de nog bestaande aan hem gewijde zijkapel ingericht waarin het grafmonument van Madeleine te bezichtigen is. Zo waren er nog meer. Nog dertien andere Gentse kluizenaars en kluizenares-

**S. JOSEPHS KAPELLE.
CHAPELLE DE SAINT-JOSEPH.**

Nº 59. Blauwe zark. — Pierre bleue.

Hic moratur
diem resurrectionis
nob. ac rev. soror **MAGDAL.**
DE TRESIGNIEZ, postquam vixisset
59 annos hic in suo Salvatore
sancto reclusa, animam eidem
reddidit exultans,
5 maii 1642, aet. 77.
Requiescat in pace.

Afb. 6. Graftschrift in de Seleskestkerk van zuster Magdal. de Trezigniez (Madeleine de Trazegnies) met de term reclusa: kluizenares (uit: 'S Heiligskerstskerk, Gent. In: Graf- en gedenkschriften der provincie Oost-Vlaenderen, deel I, Eglises paroissiales de Gand, par une commission d'érudits, Gent, 1857-1868.

sen werden met naam en toenaam genoteerd in diezelfde eerste decennia van onze Spaanse tijd. Ene Agnes van Hoeve leefde als kluizenares dicht bij de Trazegnies. Dat was ook het geval met Guillame Reussy en een niet bij name genoemde kluizenaar in de jaren 1595-1596. Een familielid (?) Bauduyn (de) Reussy was in 1607-1613 eveneens 'hermyt' bij de Sint-Salvatorkerk.

Tanneke Pieterarents verloor haar kluis bij de volderskapel, nu protestantse tempel aan de Brabantdam, toen de paters kapucijnen daar introkken. De Gentse schepenen bezorgden haar in 1589 'by vorme van aelmoese ende tot secourse vanden oncost' een andere kluis 'neffens de Sinte Quintinus cappel-

le' (op de Sint-Kwintensberg). Bij Sint-Pieters woonde ook nog een zuster Catharina in 1605 als kluizenares en in 1615 was ze blijkbaar opgevolgd door Francisca Cupens, 'reclusa'. Van een Guillame Godtwyn 'hermyt' in die tijd is de verblijfplaats niet gekend.

Joos de Stercke stierf op Ekkergerm in 1624 'gheweest hebbende clusenaer in het huus van de kerke t' eynde het kerchof vijf ofte zesendertich jaren'. In het geval van zijn vermoedelijke opvolger, Gillis van Heylbeke 'cluysenaer t'Ackerghem', al in 1625 gestorven aan de pest, komen we iets te weten over diens levensomstandigheden. Een deel van zijn bezit, de 'ornamenten vanden autae, de casufels ende den kilt die plochten te dienen in de cluyse', werden aan de parochiekerk gegeven. Zijn meubeltjes werden verkocht om de begravenis te bekostigen. De kluis zelf hoorde toe aan de kerk. Blijkbaar omgaf de man zich met priesterattributen, iets wat eigenlijk niet hoorde.

'Sustere' Janneke Gothont, 'cluusenesse int Tempelhof', kreeg in 1616 financiële hulp van de stad 'tot hulpe van de nodige reparatie behouvende aen haere cluse omme te weeren water en de wint'. De stad begiftigde zelfs kluizenaars buiten de stad. In 1618-1619 kreeg Guido Chevalier, wellicht Gentenaar (?), een stadssubsidie 'thulpen t'maecten van eene hermytaige benefens de capelle te Stoupe binnen de prochie van Ertvelde'. Dat was een bedevaartsoord. In 1623 werd Madeleine de Trazegnies in haar (min of meer) van de wereld afgekeerde levenswijze gevolgd door collega's die evenwel in communiteit bleven leven. Zes eredames van de aartshertogin lieten zich opsluiten in een kloosterstichting die het strenge regime toepaste van de Theresianen in de geest van de heilige Theresia van Avila. Dat gebeurde op Ekkergerm in wat de Gentse Theresianenstraat (bij de Holstraat) zou worden. Of die ook zo rijk begiftigd werden door hun vroegere 'werkgeefster', is ons niet bekend. In elk geval leefden de laatste slotzusters uiterst armoedig en primitief, iets waarvan de bezoekers, die enkele jaren geleden op een Open Monumentendag het pas verlaten kloostertje bezichtigden, kunnen getuigen.

In latere tijden tot aan de opheffing in 1783

Sommige kluizenaars oefenden een nuttige functie uit. Zo stelde de proost van Sint-Pieters in 1698 broeder Jan de Rouck, eremijt te Gentbrugge, aan als schoolmeester in Ledeberg buiten de Keizerpoort. Nog in de jaren 1700 kregen de eremijten van Gentbrugge een klein bedrag van de stad 'in aelmoesen'. Tegen het einde van de achttiende eeuw waren er nog kluizenaars in Gent. Emmanuel Pieters woonde als eremijt op de al vermelde 'Keutenberg' (Geu-

zenberg, oorspronkelijk Guldenenberg) aan het einde van de Molenaarstraat in 1783. Ook Judocus Steyaert verhaalt erover in zijn Volledige beschrijving van Gent (p. 255) en hij vermeldt er een Kluizestraatje bij, schuinover de abdij Ter Hagen.

In 1783, trof een van de hervormingen van Jozef II, naast de biddende orden, ook de kluzenaars, die officieel afgeschaft werden (6). Alle kluzenaars moesten hun kluis verlaten, hun naam en 'kleedsel van kluzenaer' afleggen. Ambtenaren werd opgedragen een lijst aan te leggen van de kluzen en kapellen met hun inhoud. Kluzenaars die kapellen bedienden mochten dat verder blijven doen, maar ze moesten zoals de anderen hun eremijtenkleed afleggen en ze mochten de benaming niet meer gebruiken. Meestal tijdelijke kluzenaars bleven hier en daar nog een onderkomen vinden bij later heropgerichte kloosters.

Noten

- 1 De passages tussen aanhalingstekens werden letterlijk overgenomen uit De Meyer, P.P.B. (1947), *De H. Coleta van Corbie*, Sint-Franciscusdrukkerij, Mechelen, pp. 140. Ze geven het idee weer van het kluzenaarsleven zoals men dit medio vorige eeuw voorstelde. Dit verschilt naar de letter, niet naar de geest, van wat te lezen staat in de teksten geschreven door de Vaulx en zuster Perrine, de twee eigentijdse bronnen voor de latere levensbeschrijvingen (uitgave door de Gier, G. 1982, *Sinte Coleta van Corbie. De bronnen*. Vonksteen, Langemark, pp. 276).
- 2 Vandenbroecke, C. (2004), *Bevolking, voeding en levensstandaard in het verleden*, Academia Press, Gent, p. 167.
- 3 Meer over de kluis in Gentbrugge bij Diericx, Ch.L. (1816), *Mémoires sur la Ville de Gand*, deel II, p. 470 en bij De Bleecker M. (zonder jaartal), *Gentbrugge 8 eeuwen geschiedenis*, p. 16 en 38-41.
- 4 Dagboek van de Gentse Collatie 7 augustus 1482, f. 492. Ook in Diericx, 1816, deel II, p. 421, met als bron Memorieboek van de stad Gent.
- 5 Ossieur, E. (2008), 'Magdalaine' de Trazegnies, eredame van aartshertogin Isabella, kluzenares in Gent. In: *Vlaamse Stam*, jg. 44 nr. 6, p. 591-596. Samen met aanvullingen betreffende andere gevallen uit de eerste decennia van de Spaanse tijd vooral geput uit de nota's Van Werveke.
- 6 Rijksarchief Gent, Archief Oudburg nr. 469, Resolutieboek 1783, f. 209; *Declaratie van den Keyser raekende de kluzenaers, vanden 2. julii 1783*, uitgegeven door Pieter Frans de Goesin.

LAATSTE BEZOEK AAN MIJN VRIEND MARCEL HOSTE

(vertaling)

Francine Somers

Door pijn aan bed gekluisterd, toonde onze vriend zich heel erg ontroerd door ons bezoek. Hij realiseerde zich dat dit ons laatste weerzien zou zijn. We hadden altijd al een diepe confraternele vriendschap voor elkaar gekoesterd, door samen de goede en de kwade dagen van ons artiestenbestaan met elkaar te delen.

Hij nam onze handen als wou hij ons in een band verenigen en zei ons: “We zijn broer en zus in Artibus (in de kunsten) van onze generatie”. Met een krop in de keel en met rood wazige ogen, vervuld van emotie, stortte hij zijn hart uit over zijn verbittering. *“Sedert de mode van de anti-kunst, hebben ze mijn werk niet meer willen erkennen”*.

Het is waar dat alles wat de menselijke gevoeligheid raakte in die tijd compleet had afgedaan bij de officiële vertegenwoordigers en anderen, die over de macht beschikten om de reputatie van kunstenaars op te bouwen of af te breken en om op die manier ‘de kunst’ te manipuleren. Wij probeerden ons dierbaar M.A.J.tje (zoals we hem noemden) te troosten door hem erop te wijzen dat talent altijd al als een obstakel werd aanzien door afgunstigen en uitblinders in middelmatigheid, die zich zoeken op te dringen op de weg naar succes. Het bewandelen van het pad van de kunst is bijzonder moeilijk, er is nergens een deur die leidt naar een gemakkelijke toegang.

Tijdens een periode van diepe ontmoediging had onze vriend de schilderkunst verlaten om zich met hart en ziel te storten op een totaal andere, maar even expressieve kunst: de mime, kunst van de stilte. Zo kon hij opnieuw zijn rijke verbeelding en gevoeligheid de vrije loop laten en toch trouw blijven aan de diepe menselijke beleving, de poëzie en de communicatie, met liefde en schoonheid als rode draad.

Op een dag kwam hij mij in Brussel opzoeken. Dolgelukkig en fier toonde hij mij zijn ‘Kleine engel van Salzburg’, die hij in het knoopsgat van zijn vest had gespeld als ware het een ereteken van het Legioen van Eer, voorbehouden aan

de meest verdienstelijken. Het was een attentie die wordt uitgereikt aan alle musici die optreden op het Festival van Salzburg, als charmant souvenir voor hun artistieke prestatie. Hij was uitgenodigd om het Festival te openen als Harlekijn, in roze kostuum en met lederen masker, gebaseerd op het masker

Hoste 001.tif.

van Brighella uit de Comedia dell' Arte. Hij mimeerde alle instrumenten voor een partituurhouder zonder partituur, enkel verlicht met een kaars zoals in de tijd van de afscheidssymfonie van Jozef Haydn. Deze uitnodiging was voor hem één van de grootste eerbetuigingen aan zijn talent. Het was een mooie erkenning die hij aanvoelde als een weerwraak van het lot ten overstaan van zijn vernietigende ervaringen in het verleden.

De Kunst en zijn mysteries geven aanleiding tot verre gaande vergelijkende associaties. Waarom, als ik hem daar zo zag te bed liggen, moest ik enerzijds

denken aan het ontroerend werk van Picasso dat de dood van Harlekijn voorstelt, maar anderzijds ook aan het beeld van de stervende Mozart, met enkele vertrouwelingen rond zijn bed, die het requiem zongen, terwijl de koningin van de nacht op een lichtstraal van de maan naar beneden kwam. Deze straal van wazig doorschijnend maanlicht zou weldra ook M.A.J.tje meenemen in de ultieme droom.

Hoste 002.tif.

Bij het weggaan glimlachte hij even en wees met zijn vinger naar mijn klein schilderijtje dat hij op een dag had gewild en dat aan de muur hing naast hem. “Ge ziet”, zei hij mij, “het heeft mij nooit verlaten”. In ruil had hij mij een prachtig werkje aangeboden met een waterstraal, zo zuiver als het kristal van zijn ziel. Het straalt nog steeds een trillende ontroering en schoonheid uit: een onuitputtelijke, immer jeugdige fontein, omgeven door een krans van groen en gebladerte. Deze zuivere waterstraal was de zwanenzang van een hypergevoelig kunstenaar met gekwetste ziel. Ze stelt een kunst voor, gedragen door een stille schoonheid, wonderlijk en vergankelijk als de kroonblaadjes van een perzikbloesem.

Bedenkingen van Solange Coppens, toen directeur van het Burgcentrum in de Burgstraat, bij haar vertaling van de teksten van Francine Somers.

Toen ik aanbod om deze teksten van Somers te vertalen, wist ik niet hoe moeilijk dat zou worden. Haar Frans is zo mooi en zo poëtisch dat elke vertaling bijna banaal gaat klinken. Ik heb een verwoede poging gedaan om de gevoeligheden en de nuances ook in de vertaling te integreren, maar ik zou eenieder, die het kan, aanraden ook de Franse tekst te lezen. Precies daarom mocht de oorspronkelijke tekst in deze kleine publicatie niet ontbreken.

Ik dank van harte Francine Somers voor het publiek maken van deze geschriften... zij zijn een waar geschenk voor elkeen die van kunst houdt en meer wil weten over de kunstenaar achter het werk.

Naschrift (red.)

Vergeeten we ook niet te vermelden dat Francine Somers bij het ziekenbezoek vergezeld was door de schilder, illustrator en auteur Nojorkam (Norbert Schepens). De tekeningen (afb. 1, 2 en 3), gereproduceerd naar Somers, werden overgenomen uit de aan M.A.J. Hoste (Gent, 1912-1977) gewijde brochure, samengesteld door Solange Coppens. Daarin ook de Franse teksten in handschrift en uitgetikt. In volgende GT nummers publiceren we, eveneens in vertaling, de herinneringen van Somers aan de kunstenaars Maurice Dupuis en Jos Verdegem. De brochures worden bewaard in de DSMG collectie Personalia in het Begijnhof onder de namen Hoste, Dupuis en Verdegem.

Hoste 003.tif.

PARELTJES UIT HET BEGIJNHOF

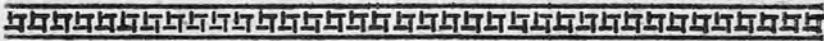
Verzameld door Hans Dousselaere

Jenever: de duivel op flessen

In de interessante schenking Turkelboom – Audoor aan het documentatiecentrum DSMG, (Begijnhof, Sint-Amansberg) troffen we getuigenis aan van de heftige strijd tegen de overdadige consumptie van jenever, in de negentiende eeuw de belangrijkste oorzaak van alcoholisme vooral onder de arbeiders.

Afb. 1. De porceleinkaart (verzameling DSMG, Begijnhof, Sint-Amansberg) dateert vrijwel zeker van vóór 1860. Blijkbaar was het toen nog plezant wandelen in de buurt van de spoorweg in Gentbrugge (zie De Bleecker, M., zonder jaartal, *Gentbrugge, 8 eeuwen geschiedenis*, p. 137). Vermoedelijk verdween de 'wandeling' bij de aanleg van het ringspoor in 1868-1872.

De Man en het Varken.

Aan den eenen kant van de gracht zat een verken, en aan den anderen kant lag een man. Het verken was nuchter en de man dronken. Het verken had eenen ring in den neus, de man eenen aan zijnen vinger. Iemand, daar voorbijgaande, zeide met luide stem, zoodat het verken hem hooren kon : « Soort zoekt soort ! »

Onmiddellijk daarna stond het verken op en verliet de plek

Afb. 5. *De Vijand*, brochure in Almanakvorm uitgegeven door de Antialcoolischen Bond van Oost-Vlaanderen. Secretariaat C. Van Goethem, Meulestedestraat 63, Gent (DSMG, reeks Samenleving en Welzijn. Onderreeks Gezondheid - Verslavingen).

De overheid probeerde o.a. via het onderwijs die schadelijke gewoonte in te perken. Dat zien we geïllustreerd in een boekje samengesteld door een zekere J. Melchior, 'kantonalen inspecteur' van het lager onderwijs in Hasselt, nota bene de jeneverhoofdstad van ons land. De 114 bladzijden van 'De jeneverplaag of het alcoholisme in België' (afb. 5; uitg. Ceyskens, Hasselt, 1896;

VOORWAARDEN.

De kostgangers betalen jaarlijks 3000 fr.

Het kostgeld wordt bijtermijn en op voorhand betaald: 1000 fr. per termijn.

De kostgangers moeten medebrengen :

1. Een matras lengte 1.80 m.; breedte: 0.80 m. — een peluw, hoofdkussen, lakens, sargiën, een witte spreij en een slaapkleeid.
2. Handdoeken, servetten, handschoenen, enz.
3. Kruisbeeld, spiegelken, tapijtje, lampet met toebehoorten.
4. Vorket, lepel en een tafelmes.

Al deze voorwerpen behoeven geteekend te zijn met de beginletters van den naam.

De 1/2 kostgangers betalen 1200 fr. per jaar.

De 1/4 kostgangers betalen 175 fr. per termijn.

De dagscholieren betalen 180 fr. per jaar.

De dagscholieren die hunne studieuren in het gesticht verlangen door te brengen betalen 180 fr. per jaar.

Afb. 3. Ongedateerde folder van het Sint-Gregoriusinstituut, Hundelgemsesteenweg, Ledeberg. De tweetalige inhoud en de spelling laten uitschijnen dat de folder uit het Interbellum (periode tussen WO I en II) dateert. De school werd bestuurd door priesters van het bisdom Gent en bestond uit een voorbereidende en een 'moderne' humaniora. Volgens de folder werden de leerlingen vooral voorbereid tot 'Landbouw- en Handelshoogeschoolstudien en tot bedieningen in Handel, Nijverheid, Banken, Bestuur van Spoorwegen, Post, Telegrafien en andere openbare besturen' (DSMG, afd. Onderwijs secundair - vrij).

VERBOND DER GEBUURTEBONDEN TE LEDEBERG.

Ere-Voorzitters : De H.H. Senator CROMMEN en Volksvertegenwoordiger-Burgemeester HEYNDRICKX.
Onder Bescherming van het gehele Gemeentebestuur en de Weekbladen « De Volkstem » & « Het Nieuws van de Week ».

Grote KARNAVAL- en Versierde REKLAMESTOET te LEDEBERG (Gent) op Zondag 3 April 1949, om 3 uur.

**Fabrikanten, Grossisten, Handelshuizen,
maakt reclame, de deelneming is geheel kosteloos!!!**

Profiteert daarvan en stuurt onmiddellijk, ten laatste op 18 Maart, doch liefst voor de goede regeling vroeger, Uw deelneming aan de Heer Van Quickelberghe, Hoveniersstraat, 48, Ledeberg.

Aandacht! Voor het Reklame-gedeelte zijn ALLE Ambachtslieden, Handelshuizen, Firma's, Grossisten, Fabrieken en Brouwerijen toegelaten, doch zij die BUITEN LEDEBERG GELEGEN ZIJN mogen geen reclame maken VOOR HUN ADRES, wel voor hunne waren, produkten of merken. Bijvoorbeeld : Waspoeder A, Margarine X of Radio Z mogen wel deelnemen voor hunne produkten of merken, doch niet voor EEN ADRES BUITEN LEDEBERG GELEGEN.

Voor het Karnaval gedeelte zijn ALLE Karnavaleske Wagens, Afzonderlijken en in het bijzonder ALLE gekostumeerde groepen met hunne muzieken toegelaten. Een zeker aantal gekostumeerde groepen met hunne muzieken zijn bij overeenkomst door het bestuur aangeworven. ALLE NIET bij overeenkomst aangeworven gekostumeerde groepen zullen deelnemen aan een Trekking, waarvoor MINSTENS 10.000 Fr. en talrijke BEKERS zijn voorzien. Van medevoelende personen, handelshuizen en fabrieksmerken wordt verwacht dat zij DIT FONDSBEDRAG zullen steunen en aanvullen met premiën in geld en in natura.

Geen enkel politiek idee, plan, uitbeelding of reclame, is in den stoet toegelaten, en bij voorbaat uitgesloten. De plaats, straat en huisnummer alwaar in volgorde de groepen, wagens en afzonderlijken voor het vertrek dienen plaats te nemen, zullen met de nodige onderrichtingen aan ALLE deelnemers toegezonden worden, vóór 27 Maart.

In te vullen deelnemingsbulletijn :

Mijne (onze) deelneming aan de Versierde Reklamestoet zal bestaan met, Versierde Paardewagen, Versierde Autowagen, (aanduiden indien met muziek, luidspreker), een Stootwagen, als Afzonderlijke, een Groep van personen. Schrijf hieronder de aard der Reklame (Bijv. Radio X, Bieren Z).

VOOR HET KARNAVALGEDEELTE : Mijne (onze) deelneming zal bestaan met een Gekostumeerde groep, totaal deelnemers, waarin begrepen muzikanten.

Naam der Maatschappij of Groep : voorstellende : (bijv. De Goeie Sloebers van Ledeberg) :

Als Afzonderlijke, met een zinnebeeldige wagen, voorstellende :
Naam en adres van deelnemer,

N.B. — De regelen en woorden doorhalen die niet passen voor Uwe deelneming, en duidelijk schrijven a.u.b.
Postfrankering : 1.75 fr.

De Voorzitter,
Van Quickelberghe.

Namens het Bestuur :

De Ondervoorzitter,
Vermeulen.

Dr. De Maynck, Ledeberg

Afb. 4. Ledeberg is zowat de enige Gentse deelgemeente waar carnaval altijd gefloreerd heeft. Komt dat omdat die ex-gemeente historisch tot het 'Land van Aalst' behoort of speelt het nogal eigenzinnige karakter van de bewoners daarin een rol? In Gent-stad werden de carnavalvieringen eerder tegengewerkt dan aangemoedigd door het stadsbestuur. Men zette in op de Gemeentefeesten die uitgroeiden tot de Gentse Feesten.

Afb. 5. Schutblad van Melchior, J. (1896). De jenerplaaag. Het alcoholisme in België. Hasselt, Davidsfonds (bewaard in DSMG, zie afb. 2).

tevens een vroege uitgave van het Davidsfonds) vallen letterlijk uit elkaar, maar de inhoud levert, naast een tijdsbeeld, bovendien ‘pareltjes’ van dichtkunst op. Of moeten we zeggen ‘parels’? We lichten een paar strofen uit een kloek gewrocht uit 1851 (16 strofen van 6 regels!) ‘De Duivel op Flesschen’ van Jan - Baptist Van Ryswyck (niet te verwarren met zoon Jan - Cornelis, de populaire burgemeester van Antwerpen).

Lang heeft de werkman in dit vocht
Verlichting voor zijn lot gezocht,
In pijnlijke stonden;
En heeft er vaak, in plaats van troost,
Den ondergang van gade en kroost,
En zelfbederf gevonden.
En een pathetische oproep als finale:
Keer, keer terug, die zulks nog kan;
Sla den jenever in den ban;
Trek voordeel uit mijn lessen,
Zoo niet zijt gij een verloren gast:
Maak staat dat den jenever vast
De duivel is op flessen

In een tweede gedicht ‘Onze wapenkreet’, misschien van de auteur Melchior zelf, trekken we letterlijk ten strijde:

Op, broeders! Allen op ten strijde;
En gorden wij het krijgstuig aan!
Dat niemand aan de rust zich wijde,
Voor 't groote werk zij afgedaan!

Welaan! De wapens aangetogen!
Ons helpe God, en hem zij dank!
Dan breken wij het helsch vermogen,
Dan bannen wij den sterken drank.

En nog enkele strofen in dezelfde trant.

LEZERS AAN HET WOORD

Cinema Century

Erik De Keyser betreurt dat de auteur Francine Somers niet wat meer vertelt over de geschiedenis van het gebouw, destijds aan het President Wilsonplein 5. Niet de auteur (die enkel een sfeerbeeld wilde scheppen), maar de redactie die de illustraties en onderschriften verzorgde, was fout toen ze aangaf: 'een voorgevel in min of meer neo-renaissance of eclectische stijl'. Ik zou het mij zo niet aantrekken, schrijft Erik, ware het niet dat dit gebouw een ontwerp is van mijn grootvader Leon De Keyser en ik er toch één en ander over weet. Er is trouwens ook literatuur beschikbaar: Dagblad *Vooruit* van 23 januari 1911; Over slopers en architecten: dagblad *De Gentenaar* van 15 mei 1991; André Despretz: *Moderne Gentse penningen*, 1991, blz. 42-43; Mario Baeck: Het tegelpaneel 'Oud Gend' van het Brusselse Maison Helman in: *Interbellum*, januari-februari 2013.

Het gebouw werd uitgebaat als bierhuis, concert- en cinemazaal Oud Gend (Brasserie-Concert-Cinéma). De zaak werd ingericht in het omgebouwd oud herenhuis toebehorend aan weduwe Bruggeman-De Schrijver. Het bouwdoosier van 1910 in het Stadsarchief is echter verdwenen. De verbouwing was een werk van Leon De Keyser (1879-1946) die tevoren een aantal woningen in art-nouveaustijl ontworpen heeft (o.m. de villa's Elisabeth, Clementine e.a. aan de Prinses Clementinalaan, waarin mooie tegelpanelen en andere keramische elementen als kleur brengende elementen zijn geïntegreerd). Het huis Oud Gend met voorgevel in oud-Vlaamse stijl werd geopend op 28 januari 1911 door de Franse firma Pathé, maar vanaf 1910 werden er al filmvertoningen verzorgd. De voorgevel was versierd met een kleurrijk faiencetegeltableau dat een Gents volksfeest voorstelt met een zicht op oud Gent. Daaronder stond over gans de breedte van het paneel en drie rijen hoog, zeer duidelijk voor de voorbijgangers de benaming OUD GEND in blauwe letters op een lichte achtergrond te lezen. Het tegeltableau werd vervaardigd door Helman Ceramique, St.-Agatha-Berchem (Brussel) op vorstvrije tegels uit steengoed of gres. Het is niet uitgesloten dat het paneel ontworpen werd door Leon De Keyser zelf. De gerant van de zaak was Alexander Strong (bijgenaamd Storny). Links op de benedenverdieping was de charcuteriewinkel 'Oud Gend' gevestigd en rechts de sigarenwinkel 'Oud Gend', beiden op naam van Vandenhende frères. In 1927 werd de toegang vernieuwd door architect A. Mom-

mers. Boven de ingang bleef het tegelpaneel centraal in de gevel gemetseld. Na de Tweede Wereldoorlog werd het beheer van Oud Gend overgenomen door de grote bioscoopketen Cinex en kreeg de cinema de naam Century. Zeer waarschijnlijk werd toen de verouderde benaming Oud Gend op de onderste twee rijen van het tegelpaneel overschilderd, het gelijkvloerse verdiep werd toen mede gemoderniseerd-vermassacreerd.

Afb. 1. Het tweede Alexianenpoortje, destijds in de Watergraafstraat, maar in 1944 in de museumtuin van Sint-Lucas (foto KIK).

Cinex ging failliet bij vonnis van 15 juni 1982. Eind 1982 werd de filmzaal nog eens heropend maar in 1986 sloot de zaal Century definitief. Dit gebouw werd verkocht aan NV Urbis en gesloopt in 1991 voor de bouw van het Urbis-complex in 1995. De bouwaanvraag was reeds op 13 november 1990 door het Gentse stadsbestuur goedgekeurd. Het onherroepelijk beschadigde paneel werd door Norbert Poulain en Georgette Caese in overleg met de sloper op het nippertje van de afvalcontainer gered en vervolgens namens vzw Interbellum aan het MIAT (Museum voor Industriële Archeologie en Textiel) geschonken. De uiteindelijke restauratie werd uitgevoerd door Nele van den Bergh in het kader van haar opleiding en besloeg ongeveer 6 maanden. Deze restauratie werd heel minutieus uitgevoerd en mag uiterst geslaagd genoemd worden.

Alexianenpoortjes

Veerle Vercauteren van de stadsdienst Monumentenzorg bezorgde ons een nadere specificatie over de herplaatste poortomlijsting op de binnenkoer van de RVT Collegehof aan de Sint-Michielsstraat zoals beschreven in het artikelje over de Watergraafstraat in GT 2018 nr. 2. We citeren: ‘De tekst klopt. De huidige positie van de herplaatste poortomlijsting is niet echt dezelfde als de oorspronkelijke. De vroegere poort zat enkele traveeën (gevelindeling volgens de muuropeningen -vensters) meer naar rechts en een stuk hoger. De oorspronkelijke positie kan niet meer hernomen worden: het Schokkebroersvestje (een oude stadsvest) dat toegang gaf tot de kapel, is immers afgegraven en verdwenen. Het oorspronkelijke niveau is wel nog afleesbaar op de nu vrijgekomen gevel van de kapel en aanpalende kloostervleugel: het straatje lag enkele meters hoger en in helling. Anne-Marie Verhofsté van onze dienst had dit ook allemaal uitgepluisd en beschikt over de geveltekeningen en andere documenten waaruit dit duidelijk werd’.

André Coene en Martine De Raedt melden ons dat de barokke poort afgebeeld op p. 141 (GT nr. 2) wel degelijk de poort is die in de museumtuin van Sint-Lucas te zien is, en dat reeds van voor 1944 (foto KIK in dat jaar genomen) en nog steeds. Ze bezorgden ons als bewijs daarvoor de twee mooie foto’s die we hierbij reproduceren (afb. 1 en 2).

Scheve Ekkergemse kerktoren

In het artikel ‘Wetenswaardigheden uit het verleden van Ekkergem’ uit 1974 door Alfons De Buck in GT, jg. 3 nr. 4, p. 118, lezen we (o.a. op het internet via ojs.ugent.be) ‘Wanneer van Ekkergem gesproken wordt, zegt men soms:

Afb. 2. Actuele foto van het Alexianenpoortje, anno 2018 nog steeds in de museumtuin (foto A. Coene – M. De Raedt, met bijzondere dank).

de parochie van de ‘Schieve Tore’. Die toren is er van 1509. Er wordt, nu nog verteld dat de bouwer eraf sprong toen hij zag dat hij niet gans recht stond. Deze wanhoopsdaad zullen wij voor rekening van de legende laten. Het overhellen zal wel later gekomen zijn, ingevolge de zuidwestenwind en het uitdrogen van het gebinte van de spitse naald.’

Bij de GT redactie bogen Frank Gelaude en Luc Devriese zich over deze kwestie. Onvoldoende droog hout lijkt weinig waarschijnlijk als oorzaak. In die tijd waren de problemen die dat kon stellen, zeer goed gekend en men hield er terdege rekening mee. De kerk van Ekkergem is gebouwd aan de rand van de Leiebedding en de fundamenteën staan zeker onder het grondwaterpeil. De nabijheid van een rivierbedding is nooit een stabiele locatie om te bouwen. De aanleg van de vesten in de jaren 1500 zal er zeker ook geen deugd aan gedaan hebben. Tegen die locatie als oorzaak pleit dan weer dat de meeste kerken in Gent en omgeving dicht tegen rivieroeveren staan. Denk aan de Sint-Baafskathedraal en aan de verdwenen Sint-Baafsabdijkerk, aan de Sint-Michielskerk, aan de huidige Sint-Pieterskerk en haar voorgangers, de verdwenen abdij- en parochiekerk, naast elkaar aan de oever van de Muinkschelde. Hetzelfde buiten Gent: de kerken van de Leiedorpen, de verdwenen oude kerk van Merelbeke, enz. De enige Gentse kerk waarvan ernstige verzakking nog

tijdens de bouw in de negentiende eeuw goed gedocumenteerd werd, Sint-Anna, is juist niet op een oever gelokaliseerd. Hou er ook rekening mee dat veel oude torens (misschien zelfs allemaal) scheef staan. Alleen de gradatie kan sterk verschillen. Belangrijk bij de verklaring is in welke windrichting de toren helt.

Onderstraat – Philips Wielantstraat

Naar aanleiding van de vraag in GT 2018 (nr. 2 , p. 154) naar het verband tussen Philips Wielant en de Onderstraat, naam in 1943 veranderd in Philips Wielantstraat, wijst Arthur De Decker er ons op dat daarover een en ander te lezen staat in de allereerste jaargangen (1972 p. 93 en 1973 p. 204) van ons eigenste tijdschrift. Hij stelt ook vast dat bijna alle andere bronnen over die straatnaamwijziging van 1943 niet Philips, maar Filips Wielantstraat schrijven. De schrijfwijze op het in vorig nummer gereproduceerde kaartfragment is dus een uitzondering. Onze informant verwijst daarbij nog naar de 32 bladzijden tellende nota uit 1943 Nieuwe en vernieuwde straatnamen van Gent onder het hoofdstuk ‘Namen van bekende Gentenaars’ (aanwezig in het Stadsarchief en vermoedelijk geschreven door Vermeulen, folklorist en bedenker van talloze nieuwe straatnamen) waarin staat te lezen: ‘Om verwarring of dubbel gebruik te vermijden werd nogmaals beroep gedaan op de namen der talloze Gentenaars die eer verwierven in de Wetenschappen, de Letterkunde, de Schoone Kunsten, enz. ...: Filips Wielant (naam gegeven aan een gedeelte van de Onderstraat), zeer beroemde rechtsgeleerde, waarschijnlijk te Gent geboren, en alhier overleden in 1520. Schrijver van verscheidene werken over burgerlijk en crimineel recht, was hij een der grondleggers van de Vlaamsche rechtswetenschap. Hij woonde in de Onderstraat, in het Braemsteen (nu stads-school).’

We kunnen er aan toevoegen dat op hetzelfde kaartje (met enige moeite) ook te zien is dat het korte deel van de Onderstraat aan de andere zijde van de toenmalige Borluutstraat (nu Belfortstraat) in 1943 zijn oude naam Onderstraat mocht behouden. Het was nu eenmaal de opdracht die Vermeulens ploeg van de posterijen meegekregen had: verwarring te vermijden tussen visueel ongelijke straatgedeelten met dezelfde naam door ze ongelijke benamingen te geven. Nu is dat terug Onderstraat geworden. Voor een goed begrip: eeuwenlang vormde de Onderstraat één geheel, strekkende van de Langemunt tot de Koningsstraat-Zandberg. De aan het begin van vorige eeuw breed aangelegde nieuwe verbinding tussen het Belfort en Sint-Jacobs doorbrak die visuele en reële eenheid.

Petroleum aan de Wolterslaan

Françoise Verhooesele bezorgde ons uiterst interessante foto's (afb. 3 en 4) van de petroleumopslagplaats H. Rieth aan de Wolterslaan. Men ziet op de ene foto de vaten als een fiere piramide opgestapeld staan, met wapperende vaan bovenop. Daarnaast een grote petroleumtank eveneens met (reclame)vlag. De andere foto toont de bedrijvigheid op het terrein waar nu het Scheldeoord

Afb. 3. Petroleumopslagplaats aan de Wolterslaan. In de achtergrond het Wolterskasteel met bijhorende parkbomen. (ongedateerde foto, archief van het Land van Rode Heemkundig Genootschap, Oosterzele, met bijzondere dank aan Françoise Verhooesele).

staat. De vaten werden vervoerd op de manier waarop de brouwers hun biervaten aan hun klanten lieten bezorgen. Zo te zien werden de (ongedateerde) foto's aan het begin van de vorige eeuw gemaakt. Hoewel ze ook verschijnen in een publicatie van de Oost Oudburg, de heemkring voor het Gentse oosten, meenden we toch deze documentjes de GT lezers niet te mogen onthouden. Het terrein tussen de Wolterslaan en de spoorweg, waarop dit bedrijf gelegen was, is immers grondgebied Gent 9000, terwijl de andere zijde van die laan bij Sint-Amandsberg 9040 behoort. De Henri Pirennestraat aan het Scheldeoord heette niet zo maar toevallig tot in 1940 Petroolstraat. De foto's zijn afkomstig uit het archief van het Land van Rode Heemkundig Genootschap, Oosterzele. We danken de mensen van dit archief en Françoise ten zeerste.

Afb. 4. Bedrijvigheid op de petroleumopslagplaats aan de Wolterslaan. In de achtergrond het grote huis van de sluismeesters van het Heirnis sas (Gentbrugge sas). In die tijd was dat nog een drukke sluis op de Nederschelde, nu een immer gesloten stuw van het 'roldeurtype' (herkomst foto: zie afb. 3).

'Saffarke'

Emilienne Derdeyn las op p. 66 van GT 2018 nr. 1 in de tekst van Francine Somers over de cafés aan 't Zuid het woord choffarke'. Ze vermoedt dat de schrijfster een 'saffarke' bedoelt en geeft tekst en uitleg: 'dat is een flesje met twee deuken in de hals (alsof men het flesje wilde plat drukken). Daartussen zit een knikker. Om de limonade te kunnen drinken of in een glas te gieten, moest men de knikker in de fles duwen. De knikker kan niet verwijderd worden! Op de voorkant van het flesje staat (ingeblazen, geen etiket): 'VDS Marque commerciale déposée'. Op de zijkant leest men verticaal: 'Deze flesch blijft overal mijnen eigendom'. De benaming zou voortkomen van de naam van de producent van dergelijke flesjes, ene meneer Saffar.

Een vraag van de redactie hierbij: kan iemand ons een afbeelding van zo'n flesje bezorgen, eventueel een flesje zelf in het documentatiecentrum DSMG,

Begijnhof, Sint-Amandsberg, bv. op een dinsdagnamiddag (onze DSMG werkdag). We maken er dan een digitale foto van voor GT. Er zijn wel afbeeldingen te vinden op het internet als je het woord kogelfles intikt, maar een exemplaar zoals hierboven beschreven, zoek je er tevergeefs. Wel de volgende beschrijving. 'In Gent spraken de mensen niet over een kogelflesje, maar over een safarke. Wellicht gaat dat terug op Chaffart, de naam van een Gents familiebedrijf dat drinkwater verhandelde. Maar er werd nog nooit een flesje teruggevonden met de naam Chaf(f)art op. Het blijft voorlopig dus een hypothese'. Hoewel nog niet zo oud (eerste helft vorige eeuw) zijn intacte kogelflesjes tegenwoordig uitzonderlijk. De jongens sloegen ze maar al te graag kapot om met de knikkers te kunnen spelen.

Handvatten en reclamegadgets

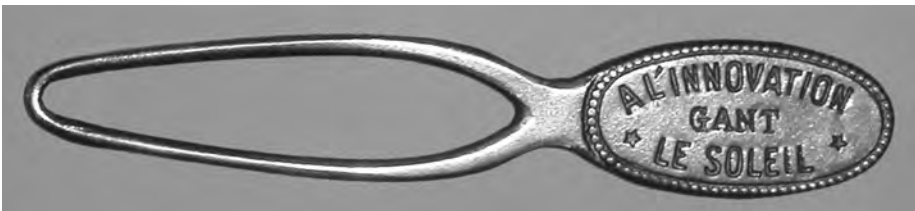
Frank Ödberg schrijft: 'Het laatste nummer GT heeft mij weeral doen zoeken in mijn rommel. Als bijlage een foto van verschillende reclame-handvatten (afb. 5). Ik voeg meteen er een foto bij van "nieuwjaarscadeaux" die firma's aan hun klanten gaven (afb. 6). De meeste zijn van de melkerij Embo. De flesopeners zijn van Meiresonne en van Excelsior (Vanderstricht). De functie van

Afb. 5. Reclamehandvatten (verzameling Ödberg).

Afb. 6. Nieuwjaarscadeautjes van de Gentse zuivelfirma Embo en biersleutels van de brouwerij Meiresonne (verzameling Ödberg).

Afb. 7. Een middelje om vingerlingen van handschoenen te verwijderen? Of wat? (verzameling Ödberg).

het toestelletje i.v.m. handschoenen ('Gant', 6cm lang) is mij een raadsel (afb. 7). Ik heb wel nog van die lange houten tangen die dienden om de vingers te verbreden, maar dat klein spul?

Suggestie: foto's publiceren van oude toestellen, alaam, enz. en vragen wie ze kan identificeren en de volledige antwoorden publiceren indien er voldoende interessante anekdotes bij zijn. Daar kan ik u mee helpen!

Gentse stempels voor linnenhandel

Een uitzonderlijk boekje over Gentse handelsstempels door Huib Billiet Adriaansen (2018) met een even uitzonderlijke titel: *Havana in de folterkamer*

van het Gravensteen te Gent. In dit boekje wordt een geïllustreerde beschrijving gegeven van Gentse stempels gebruikt in de internationale linnenhandel. De collectie werd een tijdlang in het Gravensteen bewaard. Vandaar de nogal zonderlinge titel. Een door de auteur aan ons documentatiecentrum geschonken exemplaar kan ingekeken worden in het DSMG, Begijnhof, Sint-Amandsberg. Voor de liefhebbers: dit werkje, mooi uitgegeven in eigen beheer, is te koop bij de e-uitgeverij Mijnbestseller.nl aan 14 Euro plus portkosten. Dat kan via het internet of, voor wie in de buurt van Gent woont, via het mailadres van de auteur huibbilliet@gmail.com

Walmeire - Koophandelsplein

Een ons onbekende lezer zond ons een fragment (afb. 8) uit een ons eveneens onbekend werk dat de oudste naam aangeeft van het huidige Koophandelsplein: de Walmeire. De naamuitlegging is foutief. Toen de naam ontstond (oudste bewaarde vermelding: 1337) werden de stadsversterkingen nooit wallen genoemd, wel vesten (cf. Oudevest, Sint-Jansvest). Maurits Gysseling (1954) geeft aan dat het hier gaat om een 'waal' (kolk). Over de termen wal en waal in middeleeuwse Gentse context hopen we in een volgend GT nummer een en ander te publiceren (red.).

Tuur De Decker schrijft ons dat hij het niet laten kan ons deze kleine opmerking te bezorgen inzake de artikels in GT 2018 nr 2 en GT 2016 nr 2 over de

**Den ouden naem der plaets nu 't Recollettenpleyn ,
was WALMEIRE, omdat er den grond by de stads-vest
of wal gelegen, verscheydene meeren bevatte. Thans
wordt de straet van de Zonnestraet tot de Recollet-
tenbrug nog aldus genoemd, terwyl die van de Veld-
straet naer de Ketelpoortburg haren ouden naem van
OPPERVELDSTRAET moet dragen. Toen men, in 1812,
het ontwerp gevormd had om op dit pleyn de Beurs
en Lynwaedhal te stichten, gaf men het den naem
van *Commercie- of Koophandelplaets*, thans dat er het
paleys van Justitie wordt gesticht, zou men het over-
blyvende pleyn *de Geregthofplaets* kunnen noemen.**

Afb. 8. Fragment met de oudste naam Walmeire van het huidige Koophandelsplein (uit een ons onbekende beschrijving).

naamgeving Koophandelsplein. In geen van beide wordt verwezen naar andere bronnen in GT daarover (1999/6 p. 314, 2012/5 p. 376, 2014/2 p. 114.). Vooral de uitleg van Mark Rummens in 1999/6 lijkt mij er bots op: ‘Om die reden werd het Recolettenplein herdoopt tot Koophandelsplein. Afgezien van het feit dat men kan betreuren dat de oorspronkelijke historische naam werd verlaten, kan het verwondering wekken dat de nieuwe naam niet verwijst naar het belangrijkste van het plein, nl. de Justitie, maar naar een perifere stedelijke dienst. Vermoedelijk wou het stadsbestuur, als enige bevoegd voor straatnaamgeving, zich aldus wreken op de staat, die te weinig financieel bijgedragen had.’

Ancienne Belgique

Jacky Lagrou dook na het lezen van het artikel over den ‘Ancien Belgiek’ (GT 2018 nr. 1) in zijn collectie en viste er een mooie foto op uit 1947 (afb. 9), die

Afb. 9. Repetitie van het orkest van de Gentse Ancienne Belgique in 1947 (collectie Jacky Lagrou). Staand op de voorgrond, de orkestleider Willy Rockin. Zittend naast hem, eveneens met saxofoon: Leo Martin, die de opvolger van Willy zou worden.
Zou het doek op de achtergrond nog bestaan?

hij ons via Sonja Gyselinck liet scannen en reproduceren, waarvoor van harte dank!

Terug naar Gent met de ‘camion van het Lam Gods’

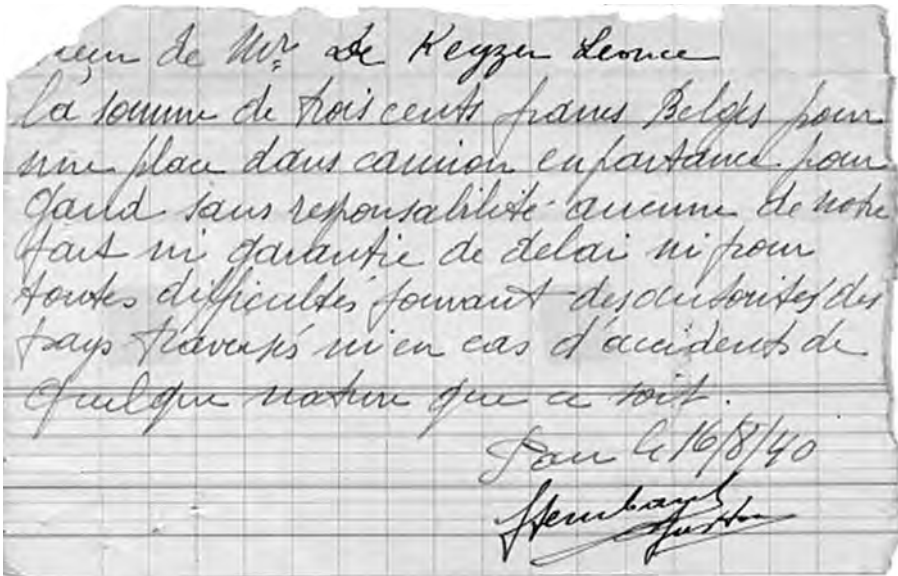
Erik De Keyser las met speciale belangstelling het artikel van Arthur De Decker in Ghendtsche Tydinghen (jg. 2018/nr. 2) over de vlucht met het Lam Gods veelluik aan het begin van de Tweede Wereldoorlog. Het spreekt voor zich, zo schrijft hij, dat hier niet alles verteld wordt, alhoewel in het artikel heel veel details te lezen zijn. Zo lees ik op blz. 88 dat de toenmalige minister van Onderwijs Eugène Soudan op 13 mei 1940 liet weten dat de Belgische Regering de verplaatsingskosten van de kisten met de dure kunstwerken naar Pau op zich zou nemen. Met verplaatsingskosten begrijp ik dat het zowel om de heen- als de terugreis ging. Ik vermoed dat de betaling ook gebeurd is.

Een ander verhaal is dat een deel van mijn familie op 15 mei 1940, zoals aanbevolen door minister Pol-Henri Spaak, met de fiets vanuit de Jan Verspeyenstraat de vlucht nam naar Frankrijk. Het betreft de drie broers René, Roger en Léonce De Keyser (mijn nonkels), hun twee neven Willy en Gustave Soenen, Michel De Loore (ook een nonkel) en buurman Michel Van de Mispel. Allen tussen de 16 en 34 jaar. Pas op 28 mei 1940 arriveerden zij zonder veel tegenslagen in Argentan (regio Normandië) waar hun fietsen door de Force Militaire werden aangeslagen. 's Anderendaags konden zij per trein verder ‘reizen’ tot zij op 30 mei strandden in de vrije zone, Gayon een kleine gemeente op 35 km boven Pau. Daar werden ze dezelfde dag nog als ‘évacué’-geregistreerd door de burgemeester.

Na de achttiendaagse veldtocht, met de capitulatie van België op 28 mei en toen het in België veiliger was, begonnen onze Gentenaars in augustus 1940 aan de terugreis te denken. Op 13 augustus werd in Pau met de consul afgesproken dat de zeven vluchtelingen met Messageries Steurbaut mee konden huiswaarts keren. In de vrachtwagen van Steurbaut was er nog plaats voor tien personen. De kunstwerken waren veilig afgeleverd en Steurbaut moest toch terug naar Gent. Was Coppejans daar ook bij? Zo niet, waarom vertrok hij twee dagen later? Op zaterdag 17 augustus vertrok het gezelschap om 7.30 uur, samen met bijna alle leden van de familie Steurbaut, in totaal 24 gelukkige passagiers. Voor de weg terug naar Gent bleef een ontvangstbewijs bewaard in het familiearchief (afb. 10): ‘Reçu de Mr. De Keyser Léonce la somme de trois cent francs Belges pour une place dans camion en partance pour Gand sans responsabilité aucune de notre part ni garanti de delai ni pour toute difi-

cultés jouant des autorités des pays traversés ni en cas d'accidents de quelque nature que ce soit. Pau le 16/8/1940'. Getekend: Steurbaut Gustave (wellicht de weduwe, Rosalie Impens).

Voor de zeven vluchtelingen werden dus zeven ontvangstbewijzen geschreven aan 300 BEF. Een niet onaardig bedrag om vluchtelingen naar huis te brengen in een vrachtwagen die door minister Soudan betaald was en die toch naar Gent moest terugkeren. De groep kwam wel veilig en wel aan in Gent op woensdag 21 augustus 1940. Vader Leon De Keyser had in mei 1940 drie zonen onder de wapens, drie zonen en één stiefzoon op de vlucht. Men zou voor minder er een hartaandoening aan overhouden.

Jeun de Mr de Keyser Leonce
la somme de trois cents francs Belges pour
un place dans camion enfantance pour
Paul sans responsabilité aucune. Et note
fait ni garantie de délai ni pour
toutes difficultés pouvant survenir des
pays traversés ni en cas d'accidents de
quelque nature que ce soit.
Pau le 16/8/40
Steurbaut
Gustave

Afb. 10. Ontvangstbewijs voor 300 Belgische frank betaald door Leonce De Keyser voor een terugreis van Pau naar Gent met de camion van de firma Steurbaut die het schilderij 'De Aanbidding van het Lam Gods' samen met andere Gentse kunstwerken naar het Franse zuiden gebracht had.

CULTUREEL AVONDSALON MET ACADEMISCHE UITEENZETTING, INFORMELE NABESPREKING, CULINAIRE OMKADERING (EDITIE 2018)

Een initiatief van de Heemkundige en Historische Kring Gent in samenwerking met de Koninklijke Bond van Oost-Vlaamse Volkskundigen en Van Crombrughe's Genootschap.

Vrijdag 11 mei

Dr. Lieslot De Wilde (UGent) over 'stemmen uit de Gentse weeshuizen. Herinneringen aan een ongewenst verleden?'

Op basis van beleidsdocumenten, observatieschriften, persoonlijke dossiers en foto's uit het archief van het OCMW Gent, wordt de geschiedenis van de Gentse weeskinderen gereconstrueerd. Hun verhaal komt helemaal tot leven door de spraakmakende getuigenissen van zowel oud-wezen als ex-personeelsleden van het weeshuis. Vormden deze kinderen een gevaar voor de samenleving, of waren ze veeleer in gevaar?

Vrijdag 8 juni

Prof. Daniel Biltereyst (UGent) over 'verboden beelden: een eeuw filmcensuur in België'.

In 1920 stemde het Belgisch parlement een wet die kinderen de toegang tot bioscopen ontzegt. De filmkeuring was overigens niet de enige censor. Ook andere instituten zoals plaatselijke overheden, de kerk of het gerecht kwamen dikwijls in actie, zeker wanneer aanstootgevende of 'gevaarlijke' films in roulatie werden gebracht. Deze lezing over een eeuw filmcensuur in België gaat in op enkele beruchte filmschandalen.

*in het Gentse Van Crombrughe's Genootschap,
Huidevetterskaai 39, Gent,*

om 20.30 uur,

toegang € 5 (leden HHKG, KBOV, VCG € 2).

*Meer op www.kbov.be,
e-mail: GTPenning@edpnet.be*

